

Archeologisch onderzoek

Evergem - Belzeelse Kerkweg / Ralingen

13 juli 2009 tot 10 november 2009

Evelien Taelman & Bruno Polfliet

Colofon

© 2009

© Kale-Leie Archeologische Dienst, auteurs Evelien Taelman & Bruno Polfliet

figuren @ Auteurs (KLAD), tenzij anders vermeld

lay-out: Evelien Taelman & Bruno Polfliet

druk- en bindwerk: Drukkerij Schaubroeck nv, Nazareth

verantwoordelijke uitgever: Kale-Leie Archeologische Dienst

Kasteelstraat 26

9880 Aalter

www.deklad.be

Administratieve gegevens

Vergunningsnummer: 2009/193
 Datum aanvraag: 29 juni 2009
 Naam aanvrager: Evelien Taelman
 Naam site: Evergem Belzeelse Kerkweg/Ralingen 2009
 Lambertcoördinaten: X: 102178,535 en Y: 199547,61
 Kadastrale gegevens: Afd.2, sectie 2, perceelsnummers 147/02, 151A, 151B, 157, 158 en 163

Opdrachtgevers:	Lyana Cooreman	William De Sagher
	Achterstege 5	Burgemeester Deschodtlaan8
	9940 Evergem	8970 Poperinge
	Henri De Sagher	Anne Marie De Sagher
	Offerlaan 78	R. der Rahm 28
	9000 Gent	6991 Rammeldange
	Linda De Witte	Ronny De Pauw
	Ralingen 141	Schaapherdersstraat 43
	9940 Evergem	9032 Gent
	Marc Patyn	
	Schoonstraat 27	
	9940 Evergem	

Uitvoerder: Ename Expertisecentrum voor Erfgoedontsluiting v.z.w.
 Abdijstraat 13-15
 9700 Oudenaarde

Projectleider: Evelien Taelman
 Archeologen: Evelien Taelman, Bruno Polfliet
 Wetenschappelijke begeleiding: David Vanhee (Kale – Leie Archeologische Dienst)
 Projectcode: EVE-BK-09
 Titel: Archeologisch onderzoek Evergem Belzeelse
 Kerkweg/Ralingen 2009
 Rapportnummer: KLAD-Rapport 17

Voorwoord

Dit rapport vormt het schriftelijk verslag van het onderzoek uitgevoerd op het terrein gelegen tussen de Belzeelse Kerkweg en Ralingen te Evergem, Belzele. Naar aanleiding van de verkaveling van het terrein, werd beslist de percelen in april 2009 aan een proefsleuvenonderzoek te onderwerpen, waarna men in juli 2009 is overgegaan tot een vlakdekkende opgraving.

Zoals verwacht werden sporen van bewoning en occupatie van het terrein teruggevonden en snel werd duidelijk dat de site een Romeinse bewoning heeft gekend. Deze resultaten zijn niet enkel in samenhang met de omliggende archeologische sites interessant, ze bieden ook een aanvulling op de eerder beperkte kennis over de typologie van deze erven.

Bij deze willen de auteurs hun dank betuigen aan de mensen die het project in goede banen hebben helpen leiden. Eerst en vooral gaat onze dank uit naar de opdrachtgevers voor het financieren van het project. De contactpersoon voor de opdrachtgevers, landmeter Michel Daeninck (Landmeetkundig bureau Daeninck-Audenaert & Co.) wordt hartelijk bedankt voor de vlotte samenwerking. Hier dient ook aannemer Luc Willems vermeld te worden voor het goede kraanwerk en aannemer Tavernier voor het leveren van de accommodatie. Het Ename Expertisecentrum voor Erfgoedontsluiting v.z.w. – in het bijzonder Eva Roels - wordt bedankt voor de administratieve hulp bij het op poten zetten van het project en voor het leveren van het materiaal. David Vanhee (KLAD) en dr. Wim De Clercq (UGent) worden bedankt voor hun gewaardeerde wetenschappelijke begeleiding en advies. Een woord van dank gaat ook uit naar Linda De Witte en de andere vriendelijke buurtbewoners voor hun interesse. Verder bedanken we ook onze stagestudenten Delfien Schadron, Laura Van Herzeele en Basiel Van Cauwenberge voor hun hulp bij het veldwerk.

Inhoud

I. Inleiding	3
II. Situering van het onderzoek	11
II.1. Geografische en bodemkundige ligging van het terrein	11
II.2. Aanleiding van en opbouw naar het onderzoek	13
II.3. Tijds kader	13
II.4. Financieel kader	13
III. Archeologisch kader	15
IV. Methodologie	19
V. Resultaten	23
V.1. Inleiding	23
V.2. Romeinse periode	24
V.2.1. Inleiding	24
V.2.2. Gebouwplattegrond	24
V.2.3. Brandrestengraven	28
V.2.4. Mest/afvalkuilen	32
V.2.5. Waterput	37
V.2.6. Gracht 4	39
V.2.7. Spoor 112 en 88	42
V.3. Middeleeuwen, post-middeleeuwen en recente periode	47
V.3.1. Inleiding	47
V.3.2. Grachten	47
V.3.3. Verstoringen	51
V.3.4. Kuilen	53
V.4. Ongedateerde en natuurlijke sporen	53
VI. Sites met vergelijkbare gebouwplattegrond	55
VII. Synthese	63
VIII. Conclusie	65
Bibliografie	67

I. Inleiding

Het proefsleuvenonderzoek op het terrein langs de Belzeelse Kerkweg en Ralingen te Belzele vond plaats in april 2009 en werd opgevolgd door een vlakdekkende opgraving van juli tot september 2009. De interessantste resultaten dateren uit de vroeg-Romeinse periode, maar over het ganse terrein zijn ook sporen en vondsten uit de middeleeuwse, postmiddeleeuwse en recente periodes aangetroffen.

In dit rapport worden alle resultaten gebundeld. Er wordt begonnen met de situering van het project, zowel ruimtelijk als administratief. In het tweede hoofdstuk wordt dieper ingegaan op de archeologische voorkennis van het gebied en wordt al een eerste link gelegd naar vergelijkbare sites. Vervolgens wordt de methodologie uit de doeken gedaan en worden de resultaten opgedeeld per periode en sporencategorie, gedocumenteerd en aangevuld met de resultaten van de verwerking. In het zesde hoofdstuk wordt deze site vergeleken met sites die een overeenstemmende typologie vertonen. Dit alles wordt in een synthese gegoten, waarna er tot een conclusie wordt overgegaan.

II. Situering van het onderzoek

II.1. GEOGRAFISCHE EN BODEMKUNDIGE LIGGING VAN HET TERREIN

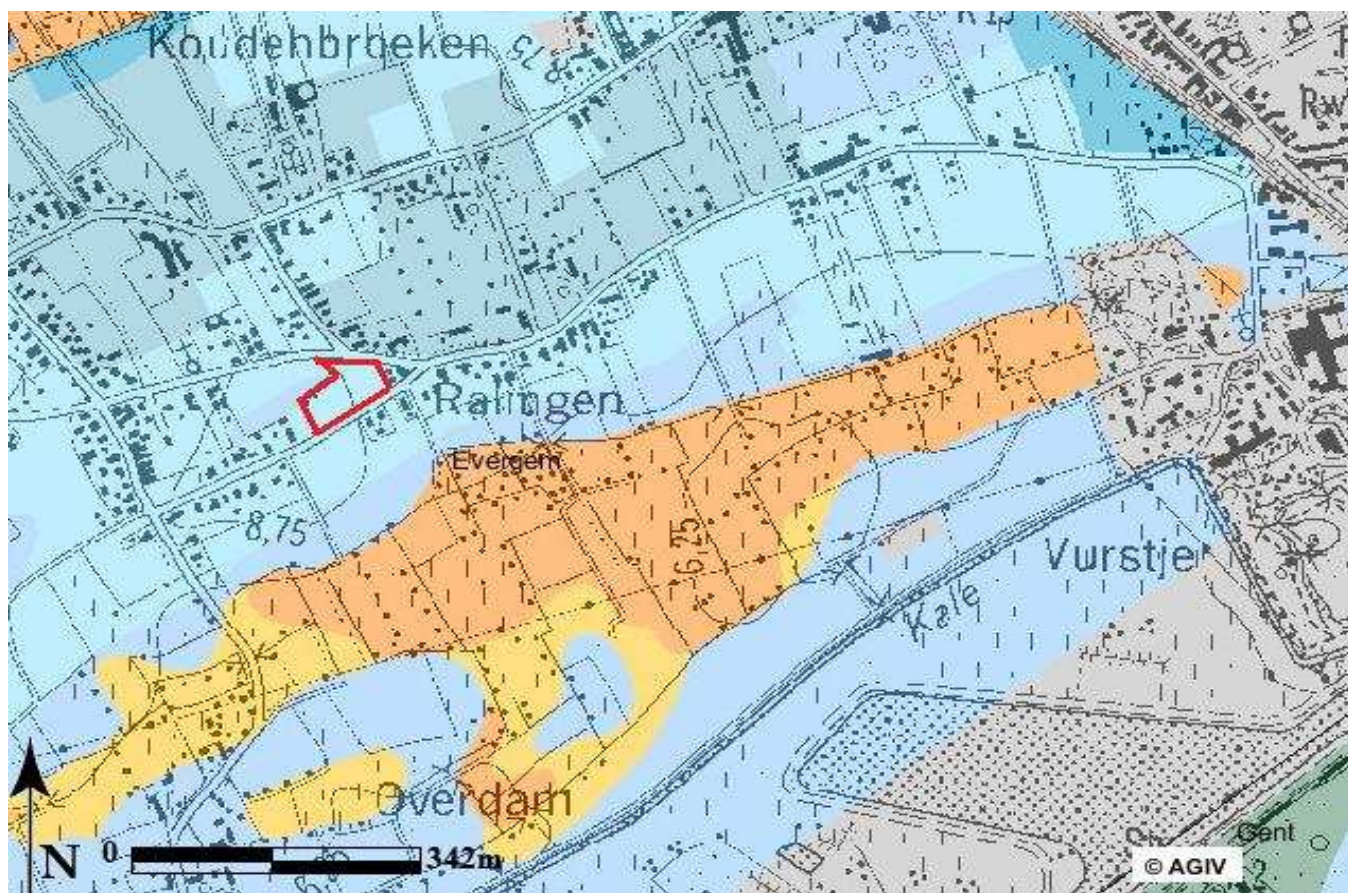
Het onderzoeksterrein bevindt zich op de toekomstige verkaveling gelegen langs de Belzeelse Kerkweg en Ralingen, te Belzele. Het betreft kadastrumnummers 163, 158, 157, 151a en b en 147², onder Afdeling 2, Sectie E. Zij omvatten 0,80 hectare van de te verkavelen grond, die een totale oppervlakte heeft van 1,75 hectare. De TAW-waarde bedraagt 8,54m. De lambertcoördinaten ter hoogte van huisnummer 141 bedragen X: 102178,535 en Y: 199547,61. Op de bodemkaart van België staat het terrein gekarteerd als een droge zandbodem met verbrokkelde ijzer en/of humus B horizont (Zbh).

Het terrein was tot voor de aanvang van het proefsleuvenonderzoek in gebruik als akker- en weiland. De ploeglaag die bij aanvang van het onderzoek werd afgegraven had een variërende dikte, gaande van 50cm tot 1m.

Figuur 1: luchtfoto met aanduiding van het opgravingsvlak (VANHEE 2009)

Figuur 2: bodemkaart met aanduiding van het opgravingsvlak (<http://geo-vlaanderen.gisvlaanderen.be>)

II.2. AANLEIDING EN DOELSTELLING VAN HET ONDERZOEK

Begin 2009 werd de KLAD op de hoogte gebracht van de nakende verkaveling op de percelen tussen de Belzeelse Kerkweg en Ralingen, waarna David Vanhee (intergemeentelijk archeoloog van de KLAD) in april 2009 een proefsleuvenonderzoek uitvoerde. Uit dit onderzoek bleek 0,8 hectare van de totale 1,75 hectare archeologisch potentieel te bezitten, omschreven als zone I. (zie figuur 3) Door de positieve resultaten van deze voorafgaande prospectie en door de interessante locatie van het terrein, namelijk een zandrug waar reeds verschillende sites met hoge archeologische waarde zijn aangetroffen, werd na overleg met de betrokken instanties beslist om tot verder onderzoek over te gaan. Op die manier kon het archeologisch bodemarchief voldoende gedocumenteerd worden vooraleer het vernietigd werd door de woningbouw. Het Ename Expertisecentrum voor Erfgoedontsluiting v.z.w. stelde twee projectarcheologen aan om verder onderzoek uit te voeren.

De bedoeling van deze opgraving was enerzijds de densiteit van de site te onderzoeken en anderzijds de relatie van de sporen onderling en met de omliggende sites te achterhalen.

II.3. TIJDSKADER

Op maandag 13 juli 2009 werd met het terreinwerk gestart. Twee maanden later, op maandag 14 september 2009 werd het veldwerk afgerond hoewel voor beide projectarcheologen 3,5 maanden voorzien waren. Voor de verwerking, die aansluitend plaatsvond, waren 40 werkdagen voorzien, waardoor deze afgerond werd op 10 november 2009.

II.4. FINANCIËEL KADER

De opdrachtgevers staan in voor de kosten van dit project. Voor de uitvoering deden zij een beroep op het Ename Expertisecentrum voor Erfgoedontsluiting v.z.w. welke twee archeologen aanstelde en het materiaal leverde. De aannemer van de wegeniswerken (Tavernier) leverde de werfaccommodatie. Aannemer Willems stond in voor het kraanwerk en Putboringen De Backer voor de grondbemaling. Voor het natuurwetenschappelijk onderzoek werd een budget opgesteld, zoals bepaald in het PVE van de KLAD.

III. Archeologisch kader

Voor de aanvang van het proefsleuvenonderzoek was er geen archeologische kennis beschikbaar over het terrein zelf, maar aangezien het onderzoeksgebied op een hoge zandrug ligt ten noorden van de vallei van de Kale, situeert het zich in een gebied gekend voor zijn rijk archeologisch verleden. Het viel dan ook binnen de verwachtingen dat er langs de Belzeelse Kerkweg/Ralingen archeologische structuren werden aangetroffen. Via luchtfotografie, veldprospectie, proefonderzoek en/of vlakdekkend onderzoek kwamen eerder al verschillende belangrijke buursites aan het licht.

Aan de nabijgelegen Molenhoek (circa 1 km ten westen van de site Belzeelse Kerkweg/Ralingen werden van oktober tot eind december 2009 verschillende middeleeuwse en Romeinse resten blootgelegd (SCHYNKEL & URMEL 2009). Ook twee ouder te dateren voorwerpen, een bladvormige pijlpunt en een gepolijste bijl daterend uit het neolithicum, kwamen daar aan het licht. De Romeinse sporen zijn interessant om te vergelijken met de site langs de Belzeelse Kerkweg aangezien het in beide gevallen om woonerven gaat. Het betrof twee hoofdgebouwen, mogelijk met omheining, een bijgebouw, een spieker, zes waterputten en vier brandrestengraven. Een eerste hoofdgebouw werd gekenmerkt door een kruisvorm en werd volledig getraceerd. Het tweede hoofdgebouw was deels verdwenen onder een bestaande wegkoffer. Beide erven en de waterputten kregen een datering tussen de 1ste helft van de 1ste eeuw tot midden 2de eeuw n.Chr. Hoewel de typologie van het eerste hoofdgebouw niet overeenstemt met de plattegrond van de Belzeelse Kerkweg, komt de datering wel overeen. Overigens bleek in de Molenhoek nog één middeleeuwse erfstructuur en drie hoofdgebouwen met een waterput bewaard te zijn, daterend uit de 11de tot 12de eeuw n.Chr. De middeleeuwse occupatie van de Molenhoek is te linken aan die van de Steenovenstraat waar eveneens erven werden ontdekt uit het laatste kwart van de 11de tot het derde kwart van de 12de eeuw.

Nabij de Molenhoek ligt de site Steenovenstraat, onderzocht in april tot augustus 2008 (DE LOGI & SCHYNKEL 2008). Op deze site viel vooral de hoge sporendensiteit op, te plaatsen in de volle middeleeuwen. Het betrof minstens zes woonerven met daarbij horend spiekers, waterputten, een grachtenstelsel, restanten van poortconstructies, silo's en voorraadkuilen, daterend uit de tweede helft van de 12de eeuw tot de eerste helft van de 13de eeuw. Niet enkel bewoningssporen kwamen in de Steenovenstraat aan het licht, ook waren er aanwijzingen van artisanale activiteiten. In één gebouwplattegrond (in zone V) vond men naast het middeleeuwse aardewerk, twee scherfjes Romeinse terra sigillata, wat kan wijzen op enige occupatie in de Romeinse periode. Een andere gebouwplattegrond (eveneens in zone V) leek van een Romeins type te zijn en week af van de andere plattegronden en eveneens van de structuur op de site Belzeelse Kerkweg/Ralingen.

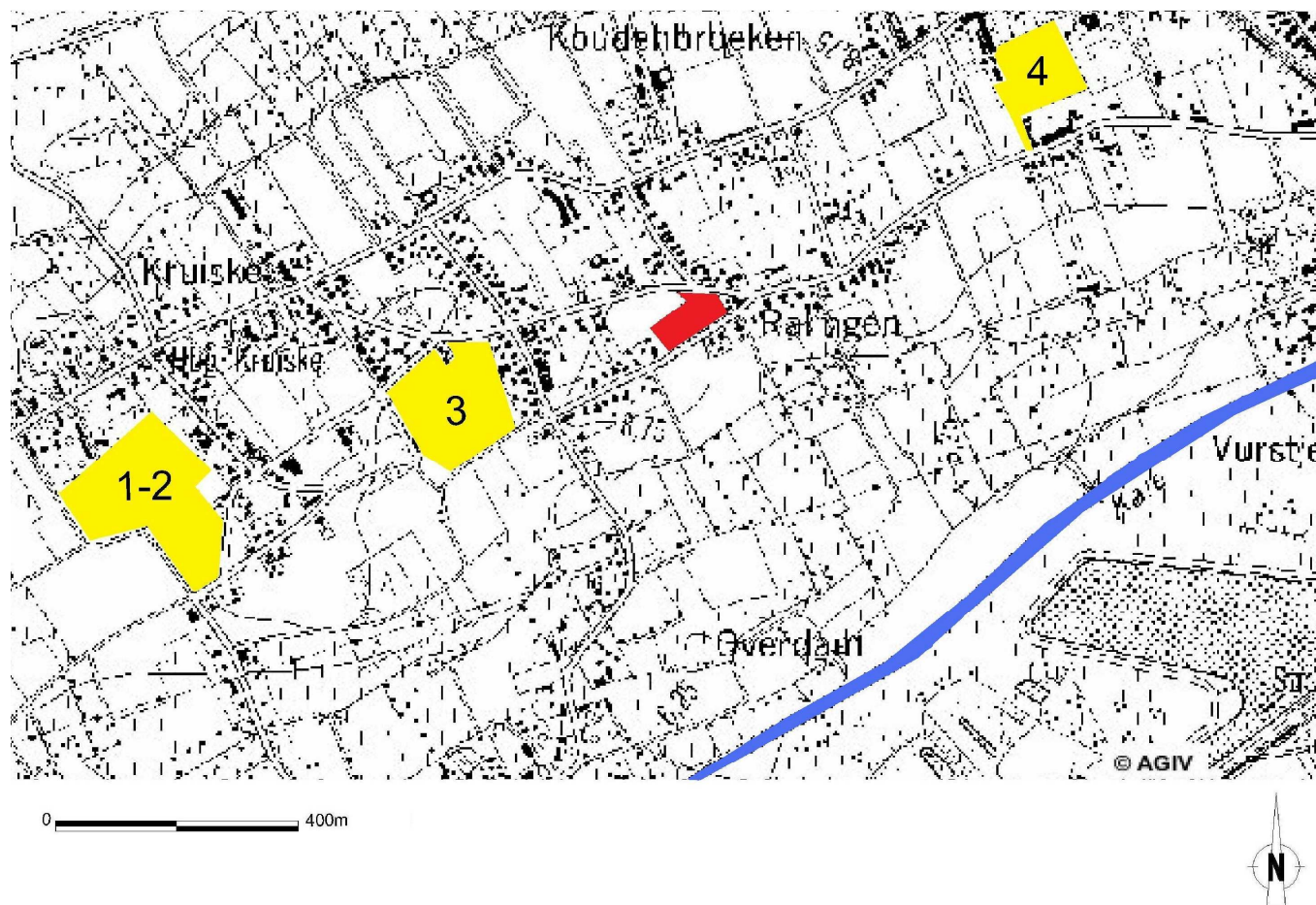
Op circa 400 meter ten westen van de site langs de Belzeelse Kerkweg/Ralingen ligt de site Koolstraat (DE LOGI *et al.* 2009) die eind 2008 en begin 2009 aan een onderzoek is onderworpen. De sporen werden gedateerd van de Romeinse tot de postmiddeleeuwse periode en zijn eveneens interessant om te vermelden. Bij de bijzonder grote hoeveelheid Romeinse sporen vallen paalsporen horende bij negen hoofd- en achttien bijgebouwen op, grachten, kuilen en waterputten, drie brandrestengraven, alsook een potstalgebouw. Een algemene datering valt in de 1ste tot de eerste helft van de 3de eeuw, de potstal werd geplaatst na 150 n.Chr. In een periode die 200 tot 250 jaar overlapt, volgden verschillende bouwtypes en enclosures op deze site elkaar snel op. Vanaf de 3de eeuw n.Chr. is de Romeinse bewoning er aan een eind gekomen. De overige sporen zijn in de volle middeleeuwen te plaatsen, meer bepaald de 12de eeuw. Het betreft twee hoofdgebouwen met waterputten, één gracht uit de late middeleeuwen en een grachtensysteem uit de postmiddeleeuwse periode.

Een vierde site die zich op korte afstand bevindt, circa 700m, en gelijkenissen vertoont met Steenovenstraat en Molenhoek, is die van Ralingen/Schoonstraat, opgegraven van februari tot juni 2009 (VAN DE VIJVER *et al.* 2009). De overgrote meerderheid van de sporen dateert uit de middeleeuwen, slechts vier sporen zijn Romeins. Het betrof drie tot vijf middeleeuwse hoofdgebouwen die vergezeld waren van waterputten, een complex grachtensysteem, andere kuilen en losse sporen, voornamelijk te dateren in de 12de eeuw. De Romeinse brandrestengraven bevonden zich verspreid over het terrein. Hun datering was slechts bij benadering vast te stellen, dankzij een typische Romeinse 'meloenkraal' die wordt geplaatst in de 1ste tot 3de eeuw.

Ook vroegere opgravingen te Evergem bieden een inzicht in de verspreiding van Romeinse vondsten. Reeds in 1983 werden twee Romeinse brandrestengraven teruggevonden op een terrein langs Ralingen (VERLOT 1984). In het begin van de jaren '80 en in 1987-1988 werden enerzijds nederzettingssporen aangetroffen te Evergem-Spoorwegstraat (BOURGEOIS *et al.* 1989) en anderzijds te Evergem-Vierlinden, welke een datering in de 2de helft van de 1ste tot het midden van de 3de eeuw n.Chr. toelieten (DESEYN *et al.* 1984). Voorts zijn er nog Romeinse vondsten aan het licht gekomen in Boordekens (BOURGEOIS & MEGANCK 1995) en Kluizendok (LALOO *et al.* 2008). (VAN DE VIJVER *et al.* 2009).

Figuur 3: kaart met aanduiding omliggende archeologische sites. 1-2: Molenhoek en Steenovenstraat, 3: Koolstraat, 4: Ralingen/Schoonstraat

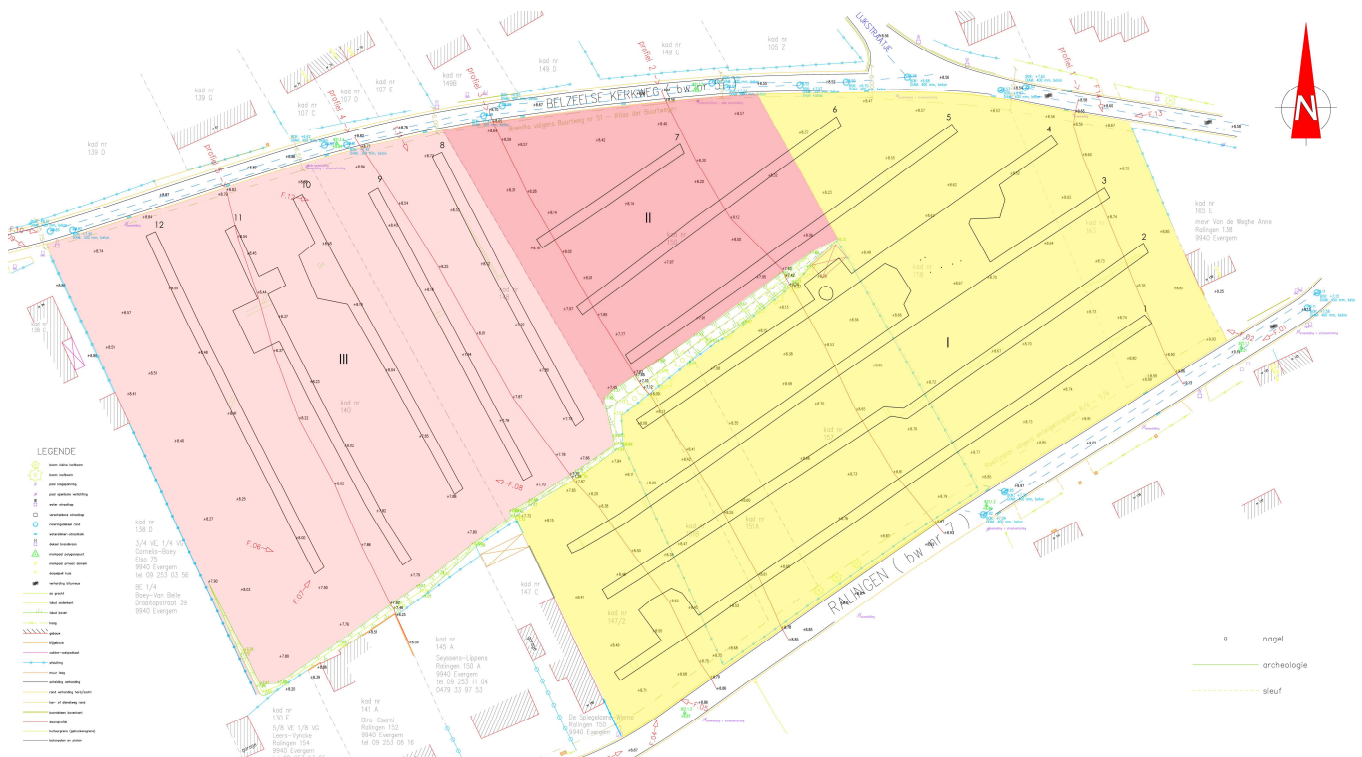

IV. Methodologie

In dit hoofdstuk wordt dieper ingegaan op de gehanteerde werkwijze tijdens het veldwerk en de basisverwerking.

In april 2009 werd door David Vanhee (KLAD) een proefsleuven campagne uitgevoerd op het 1,75 ha grote terrein tussen de Belzeelse Kerkweg en Ralingen. Hierbij werden machinaal twaalf sleuven en enkele kijkvensters getrokken. Bij dit onderzoek kwamen reeds een waterput, een palenrij en een grachtensysteem naar boven, alsook een Romeinse wandscherf uit één van de paalsporen. Vooral het westelijke gedeelte van het terrein, zone II en III, bleek danig verstoord te zijn, wat zich uitte in symmetrisch aangelegde grijze verstoringen die oudere sporen vernietigd hebben. Er werd beslist enkel het oostelijk gedeelte aan een vlakdekkend onderzoek te onderwerpen, omschreven als zone I. Een strook van 25 meter breed langs de zuidwestelijke zijde werd buiten beschouwing gelaten door de daar opduikende verstoringen. Het onderzochte terrein overspande een oppervlakte van 0,8 ha.

Figuur 4: sleuvenplan. Het onderzochte terrein is gemarkeerd in gele kleur (VANHEE 2009)

Op 13 juli 2009 ging het veldwerk van start. Daarbij werd met een kraan op rupsen en platte bak zone I afgegraven tot op het archeologisch niveau. Terwijl de aannemer op zone II en III kon verdergaan met het aanleggen van de wegkoffer. De dikte van de afgegraven teelaarde varieerde tussen 50 en 100cm door de lichte daling van het terrein naar het zuiden toe. Bij het openleggen van het vlak werden alle archeologische en natuurlijke sporen afgelijnd en voorzien van een spoornummer. Foto's van het vlak werden genomen maar door de slechte weersomstandigheden – de sporen werden constant bedekt door een laag stuifzand - waren die van mindere kwaliteit en boden ze zo ook geen duidelijk overzicht van het terrein. De aanhoudende wind en het stuifzand speelden de archeologen en de buurtbewoners gedurende het ganse project parten. Er werd zelfs tweemaal een tractor ingeschakeld om de site met water te besproeien, zodoende de hinder te beperken.

Vervolgens werd het vlak opgeschaafd en alle sporen digitaal gefotografeerd. Het meetsysteem werd manueel uitgezet met vlakken van 10 op 10m en waar nodig kleiner. Het grondplan werd ingetekend op schaal 1/50. Met behulp van een hoogtemeter werden de hoogtes van de sporen ingemeten ten opzichte van een vast punt met gekend TAW. Ook de sleufranzen en de piketten werden ingemeten. Er werd een eerste evaluatie opgemaakt van de aanwezige sporen. Vervolgens werd overgegaan tot het couperen. Door de hoge temperatuur tijdens de zomermaanden en het aanhoudelijk opwaaiende zand moesten de kurkdroge profielen dikwijls met water besproeid worden om uitdroging tegen te gaan. Ze werden gefotografeerd, getekend op schaal 1/20 en beschreven op daarvoor voorziene formulieren. Vondsten werden in aparte zakjes bewaard, die voorzien waren van de projectcode, het spoornummer en eventueel het nummer van de laag of coupe. Van houtskoolrijke sporen werden stalen genomen die apart werden bewaard. Voorts werden er bulk- en pollenstalen genomen waar dit relevant leek. Ook deze werden voorzien van de projectcode en bewaard in de werfkeet. Aangezien de restanten van de gecoupeerde paalsporen in grote mate onderhevig waren aan erosie door wind en zand, werd beslist om hun tweede helft er uit te halen vooraleer andere sporen te couperen.

Op de waterput werd een manuele boring uitgevoerd en beslist om bemaling aan te leggen, waarna ook die handmatig werd gecoupeerd, gefotografeerd en beschreven. Per laag werden houtskoolzakjes en bulkzakken gevuld. Er werden eveneens pollenstalen genomen. Alle sporen werden tot slot volledig uitgehaald en vondsten gerecupereerd. Een aantal werd reeds op terrein gewassen. De piketten werden door de landmeter ingemeten, zodoende de verschillende grondplannen met elkaar te kunnen verbinden.

De verwerking vond aansluitend plaats en ving aan met het verder wassen van de vondsten, waarbij ze geteld en gewogen werden. De telling- en vondstenlijsten werden opgesteld. Voor het dateren van het aardewerk werd dr. Wim De Clercq (UGent) aangesproken. Het grondplan werd gedigitaliseerd in Autocad en de coupe- en aardewerktekeningen in Adobe Illustrator. Ook een sporenlijst werd opgesteld. Vervolgens werden de foto's gecategoriseerd en geselecteerd. Voor enkele sporen met onduidelijke functie werd eveneens een beroep gedaan op dr. Wim De Clercq en David Vanhee (KLAD).

Verder werd de nodige literatuur opgezocht. Tot slot werden de bulkstalen gezeefd, gesorteerd en voorzien van de projectcode. Hierbij werd een monsterlijst opgesteld.

V. Resultaten

V.1. INLEIDING

De sporen op deze site tekenden zich duidelijk af in het grondvlak. De moederbodem bestond vooral uit zand, op sommige plaatsen gecombineerd of enkel bestaand uit ijzerbrokken. Bijna alle sporen situeren zich in het oostelijk gedeelte van het opgravingsvlak. Door het beperkte aantal is het mogelijk in dit rapport alle sporen te bespreken, waarbij de verschillende structuren per chronologische periode worden onderzocht. De belangrijkste en meeste sporen dateren uit de vroeg-Romeinse tijd, de overige uit de middeleeuwen, post-middeleeuwen en de recente periode. De datering gebeurde op basis van het vondstenmateriaal, de aflijning en inhoud in het profiel en grondvlak, en de relatie met andere sporen. De resultaten van het natuurwetenschappelijk onderzoek zullen een grotere zekerheid bieden, hoewel ze pas in een latere aanvulling op het rapport zullen verschijnen.

Figuur 5: grondplan met aanduiding van alle archeologische en natuurlijke sporen

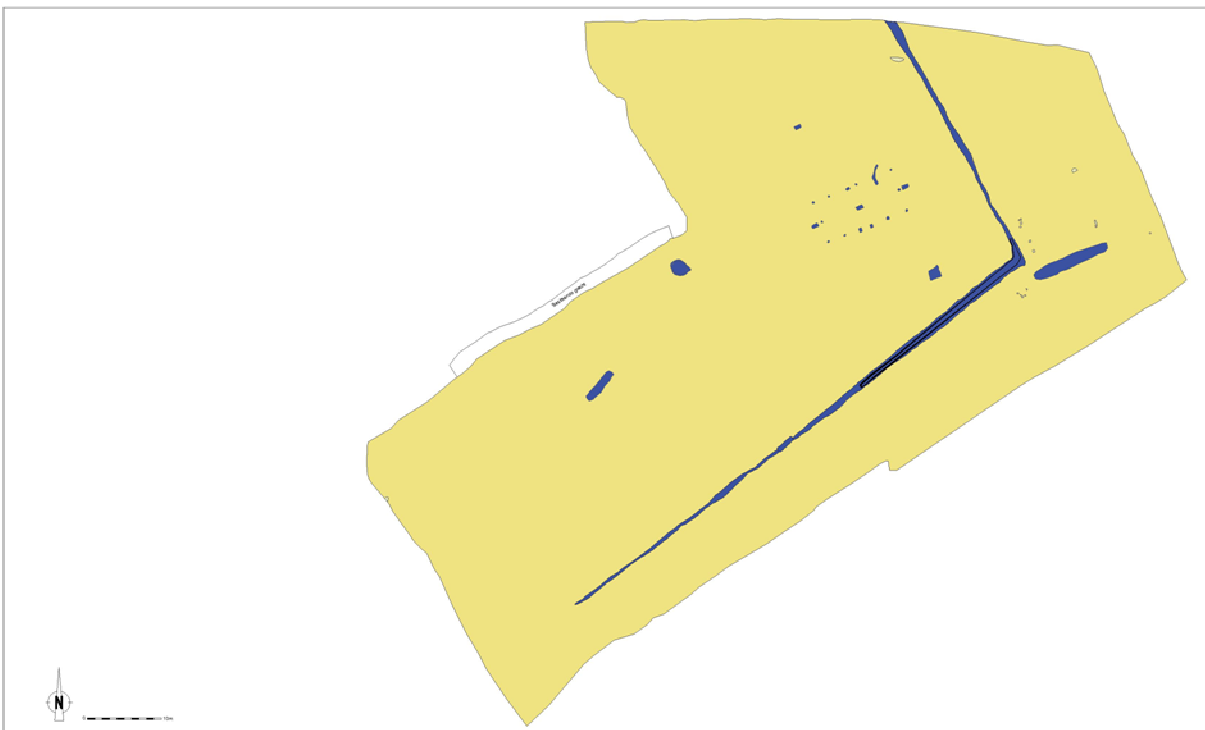

V.2. ROMEINSE PERIODE

V.2.1. Inleiding

De belangrijkste sporen en structuren aangetroffen op deze site dateren uit de Romeinse periode. De huisplattegrond met waterput, de twee brandrestengraven en de twee mest- of afvalkuilen behoorden allen tot een bewoningsoccupatie die kan geplaatst worden in de periode tussen 70 en 150 n.Chr. Het erf werd omheind door een lange gracht die vooral langs de oost- en zuidkant een afsluiting vormde. Opmerkelijk is het spoor in en onder de omheinende gracht, dat waarschijnlijk als offerspoor kan beschouwd worden.

Figuur 6: grondplan van de Romeinse en ongedateerde sporen

V.2.2. Gebouwplattegrond

Vrij centraal in het noordoostelijk deel van de site werden 17 paalsporen aangesneden. De goed bewaarde cluster vormde een NO-ZW georiënteerde tweeschepige gebouwplattegrond, gekend als type IB en beschreven in het doctoraat van dr. Wim De Clercq (UGent). Twaalf ondiepe paalkuilen vormden de zijwanden (8, 110, 9, 10, 47, 11, 21, 20, 17, 15, 69 en 14), vijf paalkuilen vormden de nokpalenrij. Deze bestond uit drie diepe (12, 16 en 19) en twee ondiepe kuilen (13 en 18). Opvallend aan deze plattegrond zijn de twee diepe uitstaande nokpalen (12 en 19) die kunnen geïnterpreteerd worden als ondersteuning voor een verlenging van het zadeldak.

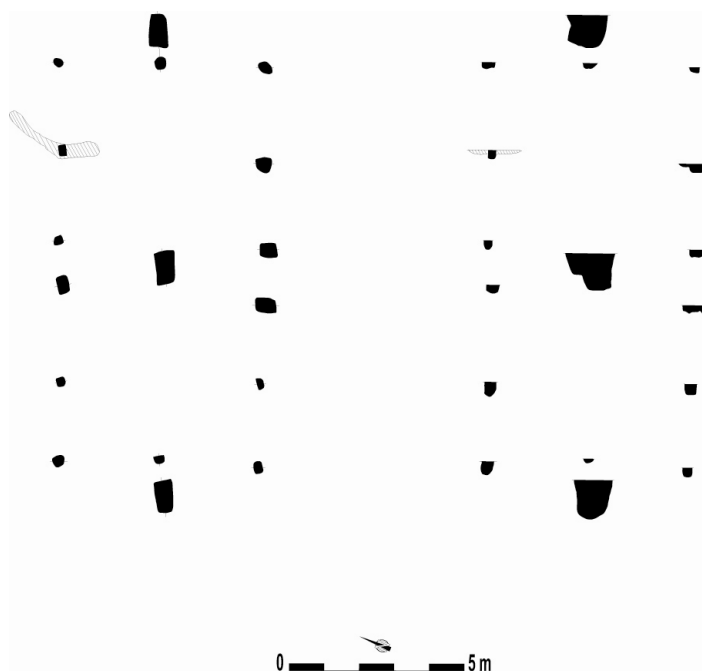

De meest oostelijke nokpaal (spoor 19) was 72cm diep en 89cm lang in het grondvlak. De middelste nokpaal (spoor 16) was exact 80cm diep en 110cm lang. Deze situeerde zich exact in het midden van de plattegrond. De meest westelijke nokpaal (spoor 12) was 87cm diep en 84cm lang. Sporen 12 en 19 werden vergezeld van heel ondiepe paalkuiltjes die in eenzelfde lijn lagen als de hoeken van de zijwanden (13 en 18) en slechts 10 en 12cm diep gingen. Van de paalsporen in de zijwanden ging de zwaarste tot 32cm diep (spoor 69) en de lichtste slechts tot 12cm (spoor 8). Door de opvallende lichte structuur van deze zijwanden kan afgeleid worden dat zij geen grote dragende functie hadden. Mogelijk kwam de onderkant van het dak laag tegen de grond en vormden deze paaltjes eerder een lage ondersteunende aanvulling op de zware nokpalenrij.

Figuur 7: terreinfoto van de gecoupeerde gebouwplattegrond

Figuur 8: huisplattegrond type IB

De lengte van beide zijwanden bedroeg exact 11,34m, net als de lengte tussen sporen 13 en 18. De lengte van de nokpalenrij, inclusief de uitstaande palen, bedroeg maximaal 14,20m. De maximale breedte aan de westelijke korte zijde (11 en 14) bedroeg 6m en aan de oostelijke korte zijde (8 en 21) 6,20m. De uitstaande nokpaal (19) lag aan de oostelijke korte zijde 1,24m verwijderd van paalkuil 18 en aan westelijke zijde (12) 1,40m van paalkuil 13. In de lange zijwanden werden twee over elkaar liggende ingangen opgemerkt. De breedte van de noordelijke ingang bedroeg 1,25m (gemeten van het midden van 15 tot het midden van 17). De zuidelijke ingang (tussen 9 en 10) was 1,54m breed (opnieuw van midden naar midden gemeten). De overige paalkuiltjes van de lange zijwanden lagen op regelmatige afstand naast elkaar, gaande van 2,16m tot 2,98m.

Slechts in één paalspoor (19) werd aardewerk teruggevonden. Het betreft 40 wandscherven, samen 67 g wegend, waarvan er enkele gecategoriseerd kunnen worden als gedraaide import (1 g) mogelijk uit het Eifelgebied, centraal-Frankrijk en Noord-Italië. Deze zijn afkomstig van één pot in een zeer granuleus baksel met hoge concentratie afgeronde kwartsen, veldspaat en naar alle waarschijnlijk vulkanisch materiaal (mogelijk obsidiaan). Uitgezonderd het stuk importkeramiek zijn ze alle handgevormd, één is mogelijk gedraaid. Ook een fragment van bewerkte natuursteen en drie gewone fragmenten natuursteen zijn in dit spoor teruggevonden, een verwijzing naar een voorkomend fenomeen waarbij de stenen bij het verlaten van het huis in de kuil zijn terechtgekomen of als bouwoffer kunnen worden geïnterpreteerd. Voorts zijn er nog twee maalsteenfragmenten gerecupereerd uit paalspoor 20, bestaande uit enerzijds basaltlava en anderzijds conglomeraat. Bij het proefsleuvenonderzoek kwam tevens ook een wandscherf naar boven in het kijkvenster tussen sleuf 3 en 4, ter hoogte van de huisplattegrond. De scherf is oxiderend handgevormd, weegt 8 g en behoort tot de Romeinse productie.

Bij het schaven van het grondvlak werden op één van de paalkuilen twee stukjes keramiek gerecupereerd, die we hier als losse vondsten beschouwen. Het betreft twee randscherven, samen 45 g wegend, daterend uit de post-middeleeuwse periode en waarvan er één bedekt is met een laagje glazuur.

Een exacte datering van deze scherven blijkt moeilijk. Vast staat dat ze dateren uit de vroeg-Romeinse periode, gaande van 70 n.Chr. tot de eerste helft van de 2de eeuw n.Chr (persoonlijke communicatie dr. DE CLERCQ W.). Ook een vergelijking met overeenstemmende plattegronden op andere sites biedt geen uitsluitsel, aangezien daar het kleine aantal scherven eveneens moeilijk dateerbaar is. Verdere uitleg over deze sites is te vinden onder hoofdstuk VI.

Figuur 9: foto van het aardewerk uit paalspoor 19

Figuur 10: foto van de losse vondst, randscherf

Figuur 11: foto van twee maalsteenfragmenten, spoor 20

V.2.3. Brandrestengraven

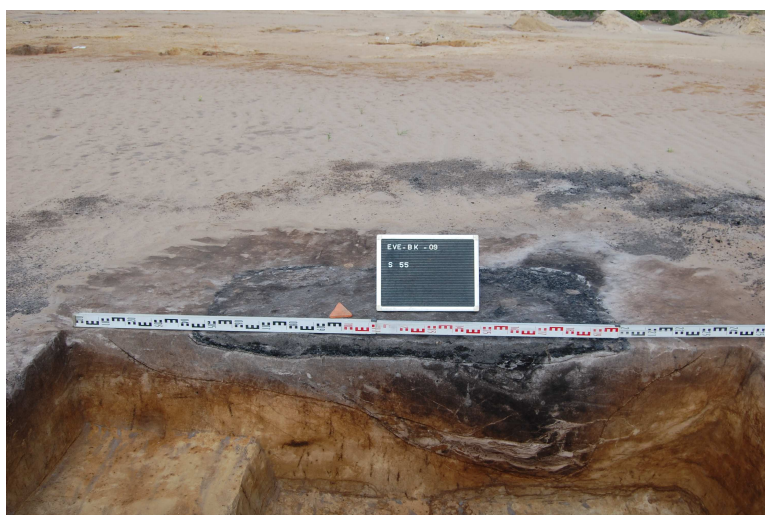
Nabij de huisplattegrond situeerden er zich twee brandrestengraven, gelegen langs de noordelijke en de zuidelijke zijde van het gebouw.

Een eerste brandrestengraf (55) bevond zich op tien meter ten zuidoosten van het gebouw en lag in één lijn met de oostelijke korte zijde (21, 18, 8). Het was vierkant en kende afmetingen van 1,77m bij 1,40 tot 1,60m.

Figuur 12: foto van het brandrestengraf (spoor 55) in het grondvlak

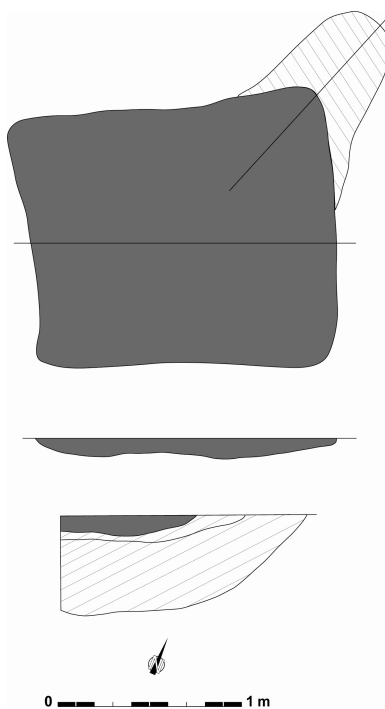

Figuur 13: foto van het gecoupeerde brandrestengraf (spoor 55)

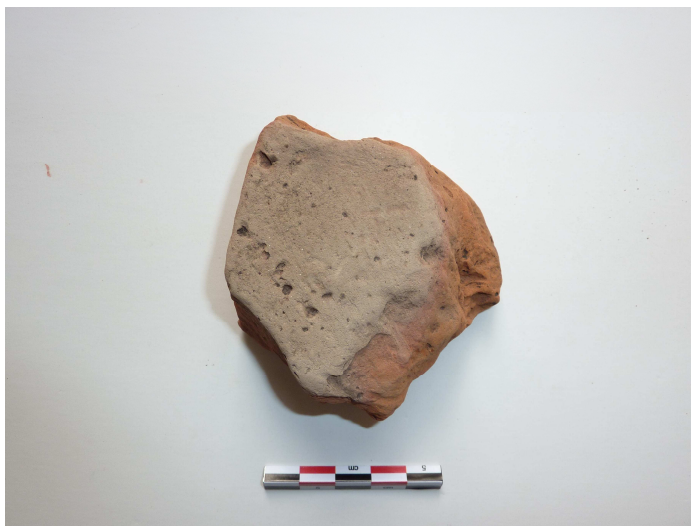

Het spoor was maximaal 11cm diep en bestond uit een donkergrijze zandige opvulling waaronder zich een houtskoolrijke laag bevond met daaronder een diepe witte en bruine uitloging. In de vulling werd geen keramiek aangetroffen, wel een bouwfragment. Het stuk Romeinse dakpan weegt 130 g.

Figuur 14: tekening van het brandrestengraf (spoor 55)

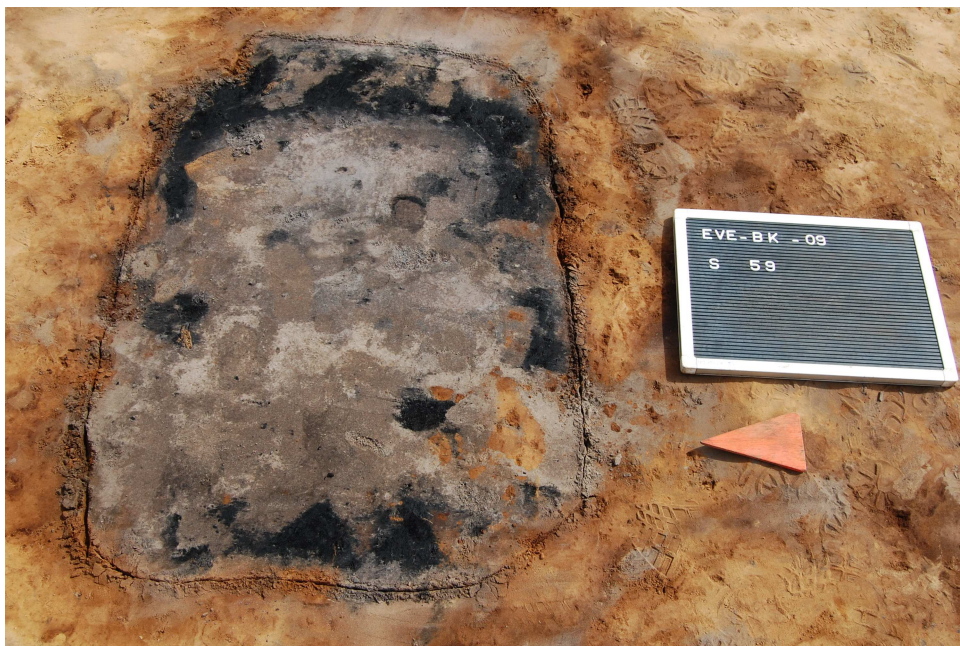

Figuur 15: foto dakpan uit spoor 55

Het tweede brandrestengraf (59) bevond zich eveneens op tien meter van het gebouw maar langs noordwestelijke zijde en werd eveneens gekenmerkt door een typische opvulling, iets meer geprononceerd dan spoor 55. Het was langwerpig en mat 88cm op 50cm, met eenzelfde oriëntatie als de gebouwplattegrond. De opvulling bestond uit een lichtgrijze zandlaag met daaronder een houtskoolrijk pakket en lichtgrijze tot witte uitloging. Het was 27cm diep.

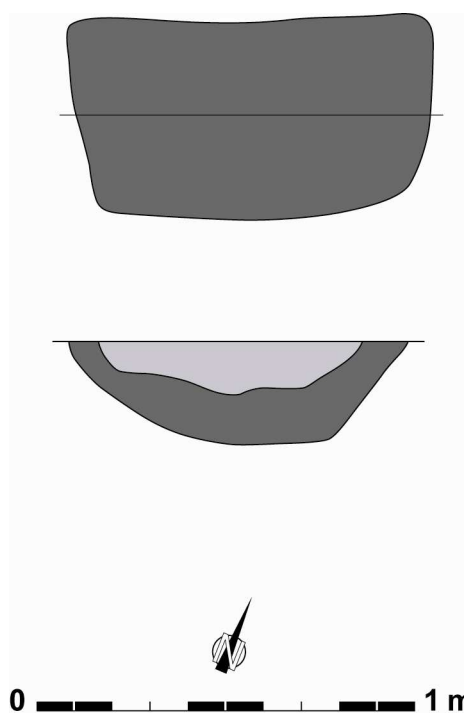
Figuur 16: terreinfoto van het brandrestengraf (spoor 59)

Figuur 17: terreinfoto van het gecoupeerde brandrestengraf (spoor 59)

Figuur 18: tekening van het brandrestengraf (spoor 59)

In deze opvulling zijn drie wandscherven gerecupereerd. Het betrof grijs gedraaid en licht verbrand aardewerk, samen 30gr. wegend. Hierover kon enkel een ruime datering, in de Romeinse tijd, bepaald worden.

Figuur 19: aardewerk uit het brandrestengraf (spoor 59)

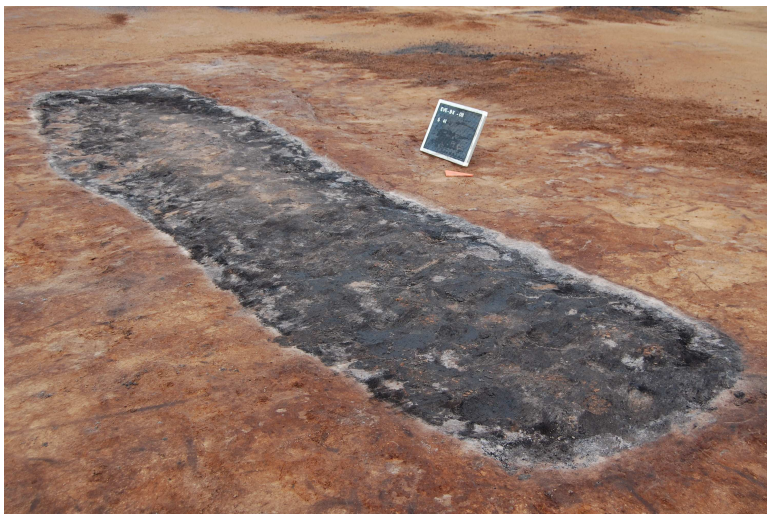

V.2.4. Mest/afval/zandwinningkuilen

Nabij de huisplattegrond doken twee langwerpige sporen (41 en 79) op waarvan de functie aan discussie onderhevig is. De eerste kuil (41) situeerde zich in het westelijk gedeelte van het opgravingsvlak en lag afgezonderd van andere archeologische sporen, op 35m ten zuidwesten van de huisplattegrond. Het kende een NO-ZW-oriëntatie, licht afwijkend van de huisplattegrond. In het grondvlak manifesteerde het zich als een langgerekte, duidelijk afgelijnde vlek met donkergrijze tot zwarte kleur met donkerbruine vlekken. De rand tekende zich iets lichtgrijs af dan de rest van het spoor.

Het kende afmetingen van 4,94m bij 1,10 tot 1,30m. Het spoor ging maximaal 64cm diep en bestond uit verschillende opeenvolgende humusrijke lagen, o.a. met houtskool. Er zijn geen vondsten gerecupereerd. De opvulling had een lichtgrijze, donkergrijze tot zwarte kleur. Onderaan tekende zich een bruine uitloging af.

Figuur 20: terreinfoto van spoor 41 in het grondvlak

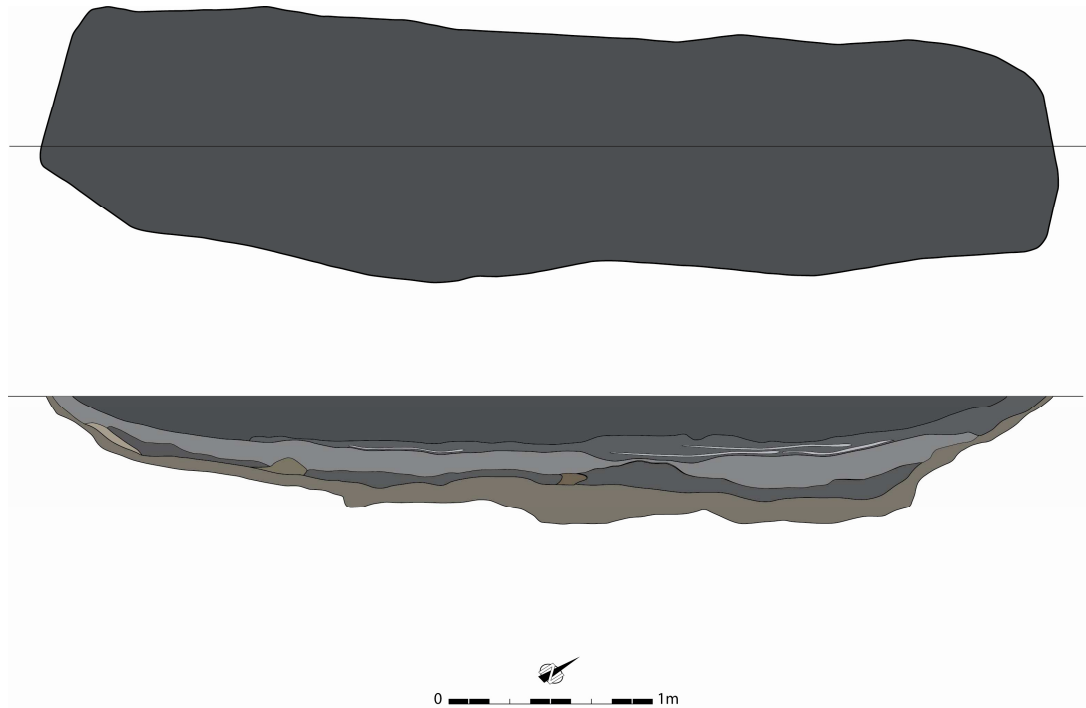

Figuur 21: terreinfoto van het gecoupeerde spoor 41

Figuur 22: tekening van spoor 41

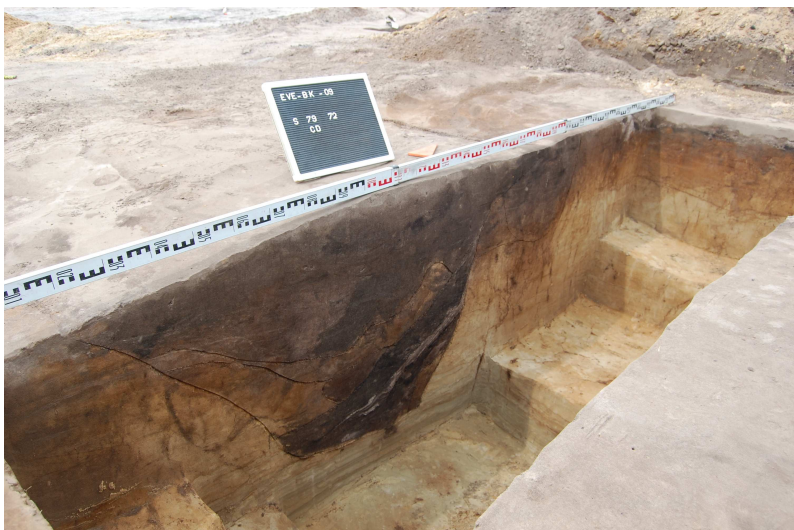

Een tweede gelijkaardig spoor (79) lag in het oostelijk gedeelte van het opgravingsvlak, op ongeveer 20m ten zuidoosten van de huisplattegrond en op 0,5m van de bocht in gracht 4 (zie infra). Het kende een OW-oriëntatie en lag meer in dezelfde richting als de gebouwplattegrond dan spoor 41. In het grondvlak was de kleur lichter dan van spoor 41. Het tekende zich af als een grijsbruine vlek die door de bruine moederbodem iets minder duidelijk tot uiting kwam als spoor 41, dat gelegen was in een ijzerbodem. Het mat 10,20m op 1,46m en leek een minder humeuze opvulling te kennen als spoor 41. In profiel was deze kuil ook gelaagd, maar het vertoonde verder duidelijk sporen van opvulling met pakketten plaggen of brokken. Uit deze kuil is wel keramiek gerecupereerd. Het aardewerk bestaat uit vijf randscherven, 36 wandscherven en één fragment van een oor. Twee wandscherven konden gecategoriseerd worden als kruikwaar uit de Scheldevallei, vier worden omschreven als Lowlandwaar (vroeg Waaslands aardewerk), twee als terra nigra en één scherf is een fragment van een dolium. Daarnaast is er ook een stukje bewerkte silex aangetroffen. Na analyse van de soorten aardewerk werd geconcludeerd dat ze allen dateren uit de vroeg-Romeinse tijd, van 70 n.Chr. tot 150 n.Chr.

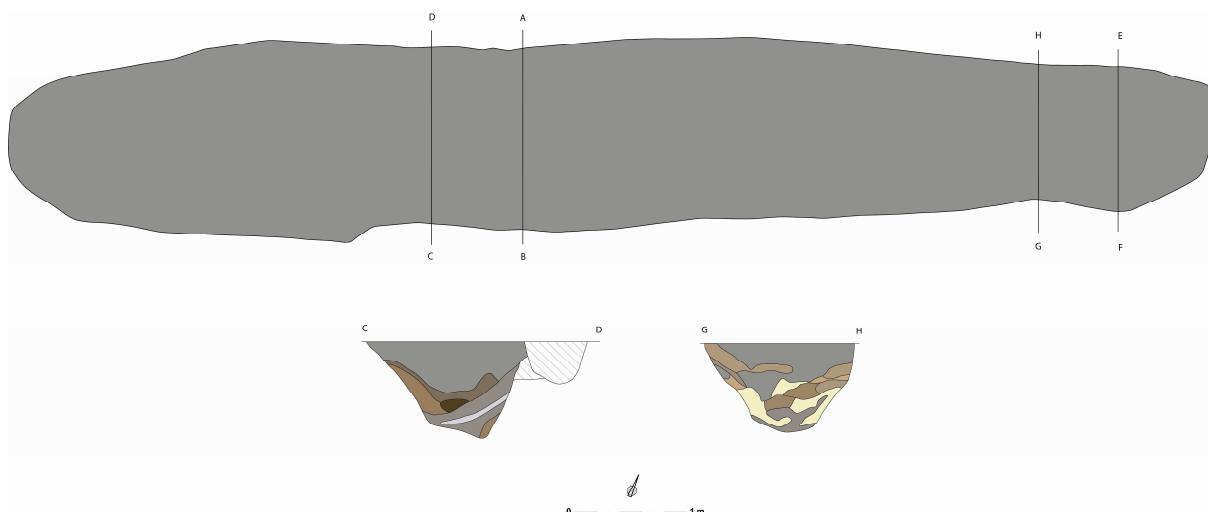
Figuur 23: terreinfoto van spoor 79 in het grondvlak

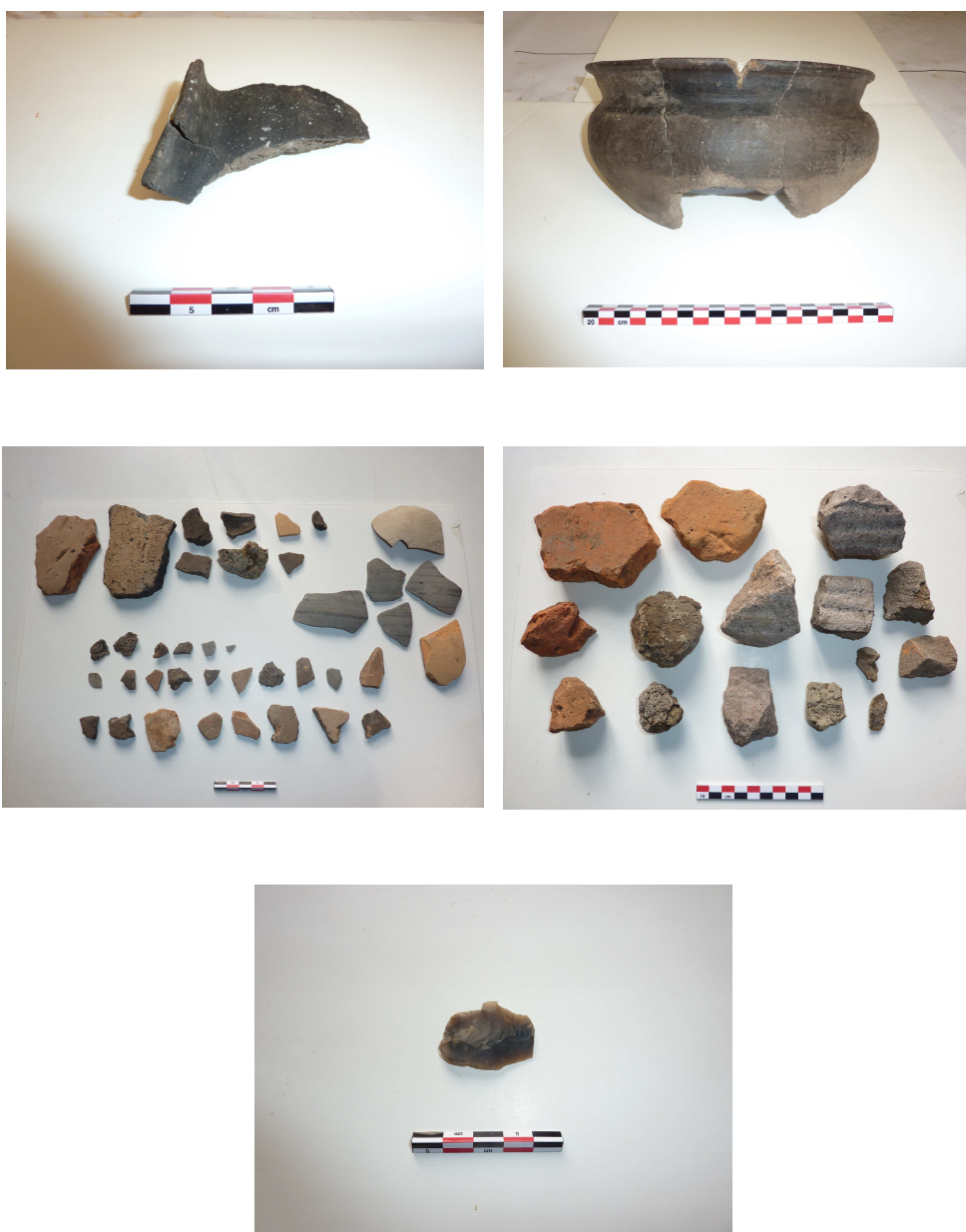
Figuur 24: terreinfoto's van het gecoupeerde spoor 79

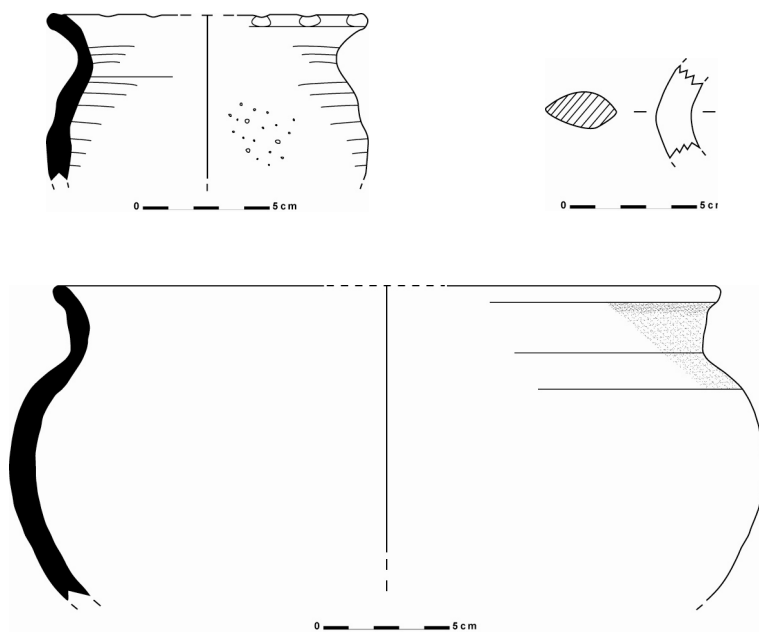
Figuur 25: tekening van spoor 79

Figuur 26: aardewerk en silex uit spoor 79

Figuur 27: tekeningen van het aardewerk uit spoor 79

Dit soort kuilen kunnen verschillende mogelijke functies toebedeeld krijgen. Het kan gaan om zandwinningkuilen, afvalkuilen of mestkuilen. Een oorspronkelijke functie kan de zandwinning zijn geweest, waarbij in de droge zandgronden nabij een Romeins erf diepe kuilen gegraven werden om het zand voor verder gebruik te hanteren. Vervolgens konden deze kuilen opgevuld worden met afval en/of mest. Wanneer de kuil vondsten en een gewone zandige opvulling vertoont, kan men uitgaan van een afvalkuil. Wanneer de kuil een heel humeuze, organische opvulling vertoont en er zich geen keramiek in bevindt, kan het gaan om mestkuilen of latrines. De inhoud van de kuil kon als mest op akkers worden uitgespreid. Deze interpretaties indachtig kan men veronderstellen dat de kuilen mogelijk één enkel gebruik of een combinatie van verschillende gebruiken gekend hebben. Op basis van de morfologie en de vulling kan spoor 41 beschouwd worden als een mestkuil of latrine en spoor 79 als een afvalkuil. De ingeworpen brokken zand die te zien zijn in de coupes zijn duidelijke kenmerken van de opvulling van de uitgegraven kuil. Beide kuilen kunnen als oorspronkelijke doel de zandwinning gehad hebben. De interpretatie van de kuilen blijft echter een punt van discussie en dient onder voorbehoud behandeld te worden. Slechts op weinig andere sites zijn overeenstemmende kuilen teruggevonden en ook daar blijkt de interpretatie vragen op te werpen. Op de site Evergem Koolstraat (DE LOGI et al. 2009) werden er vier langwerpige kuilen aangesneden. Ze kenden allen een donkergrijze tot zwarte humeuze opvulling, waarbij in drie van de kuilen een grote hoeveelheid materiaal is gerecupereerd. Ze bevonden zich eveneens bij een Romeinse huisplattegrond en kenden een lengte tot 5m. Op de site Evergem Kluzendok (LALOO et al. 2008) werden ook dergelijke kuilen opgemerkt en werd reeds een eerste onderscheid gemaakt tussen de mest- en afvalkuilen. De afvalkuilen bleken daar duidelijk korter, en zo ook rechthoekiger te zijn dan de langwerpige mestkuilen.

Op de site Evergem Ralingen/Schoonstraat werd een vergelijkbare langwerpige kuil aangesneden, maar daar bleek de vulling tevens ook verbrande leem te bevatten en waren de lagen lichter van kleur. Het gerecupereerde aardewerk dateert uit de 12de eeuw (VAN DE VIJVER et al. 2009). De kuil werd vergeleken met sporen die tijdens een proefonderzoek te Rieme werden gevonden, die werden geïnterpreteerd als kolenbranderskuilen, wegens hun morfologie en vulling. Hierbij werd hout omgevormd tot houtskool, door het in de uitgegraven kuil onder een afgedekt vuur te plaatsen. Wegens een afwijkende vulling en morfologie kunnen sporen 41 en 79 eerder als zandwinningkuilen, mest- en/of afvalkuilen beschouwd worden dan als kolenbranderskuilen. Verder onderzoek kan in de toekomst meer duidelijkheid bieden in dit fenomeen.

V.2.5. Waterput

Op dit erf werd eveneens een waterput getraceerd. Hoewel de put geen materiaal bevatte en een datering op die basis uitgesloten is, lijkt het niet ondenkbaar dat de waterput in gebruik was ten tijde van de bewoningsfase van de gebouwplattegrond. Na het natuurwetenschappelijk onderzoek van de houtskoolstalen zal een exacte datering mogelijk zijn, nu kan men de structuur dus hoogstwaarschijnlijk plaatsen in de vroeg-Romeinse tijd, mogelijk tussen 70 n.Chr. en de eerste helft van de 2de eeuw n.Chr.

Tegen de grens van het opgravingsvlak werd deze donkerbruine verkleuring opgemerkt, met daar rond een zwarte houtskoolrijke cirkel die op zijn beurt omgeven werd door een donkergrijze omsluiting. De waterput bevond zich op 19m ten westen van de gebouwplattegrond en lag bijna in dezelfde lijn als de nokpalenrij. De diameter bedroeg 2,36m.

Figuur 28: terreinfoto van spoor 6 met bemaling

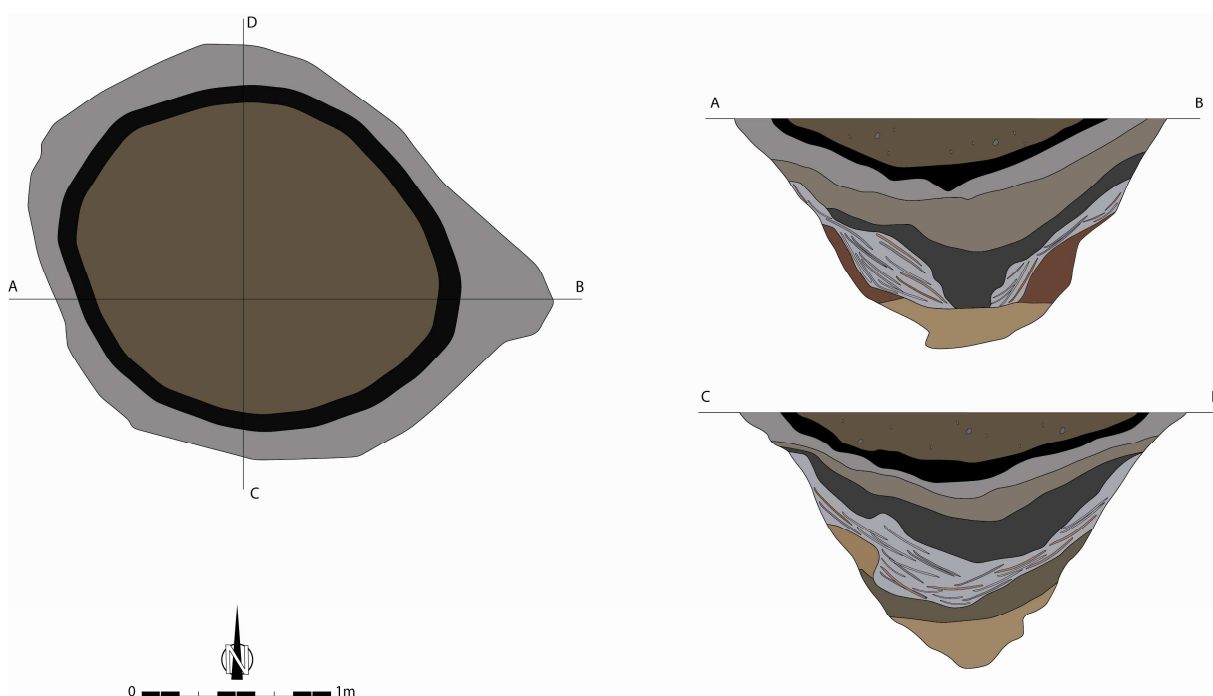

Het spoor werd manueel in vier kwadranten gecoupeerd en per verticaal blok van 50cm verdiept. Al snel werd duidelijk dat het geen diepe waterput betrof: het spoor was 1,36m diep en bestond uit een achttal lagen. Laag twee werd gekenmerkt door een zwart zandig houtskoolpakket. De overige lagen bestonden uit donker tot lichtgrijze/witte zandige opvullingen met bruine doorschemering. Onderaan vormde zich een klein bruin pakketje waarin de opvulling vermengd was met moederbodem. De waterput bevatte geen keramiek of andere vondsten, uitgezonderd een fragment natuursteen.

Figuur 29: terreinfooto van het gecoupeerde spoor 6

Figuur 30: tekening van spoor 6

V.2.6. Gracht 4

Er werd tijdens de opgraving een grachtensysteem blootgelegd, waarbij tien grachten en greppels onderscheiden werden. Enkelen daarvan oversneden elkaar. Slechts één kon als vroeg-Romeins omschreven worden, de overige dateren van recentere datum.

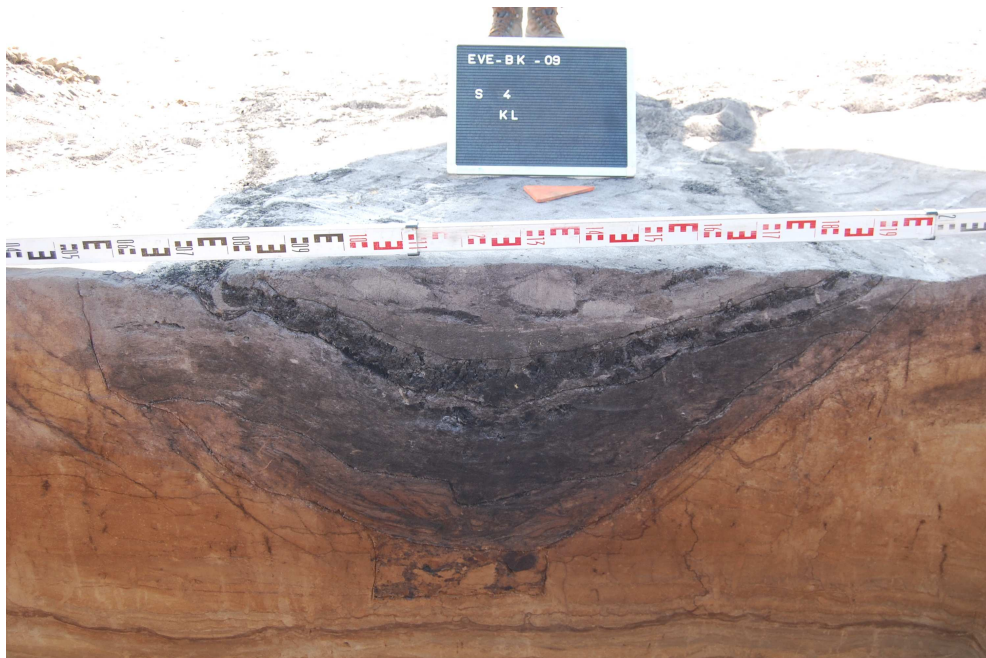
Gracht 4 kende in het vlak een lengte van 115m, waarbij het in het noordelijk gedeelte over een afstand van 37m een NW-ZO oriëntatie volgde. Ter hoogte van spoor 79 maakte de gracht een bocht van 90 graden en liep het 78m verder in zuidwestelijke richting. Gracht 4 startte onder de noordelijke sleuftrand, waar hij vermoedelijk verder liep in noordelijke richting. De gracht werd doorsneden door de recentere gracht 5 en liep verder langs de noordelijke korte zijwand van de huisplattegrond tot aan de bocht. Net voor en na de afbuiging, ten zuidoosten van de huisplattegrond, verbreedde de gracht en verscheen er in het grondvlak een laag met accumulatie van organisch materiaal, die zich uitstrekte over een afstand van 30m. Voorbij het einde van deze houtskoolrijke laag versmalde de gracht drastisch en stopte het in het zuidwestelijk gedeelte van het opgravingsvlak. Deze laag werd ook aan de noordelijke sleuftrand opgemerkt, maar in beperktere mate.

Figuur 31: terreinfooto van spoor 4 met organische laag

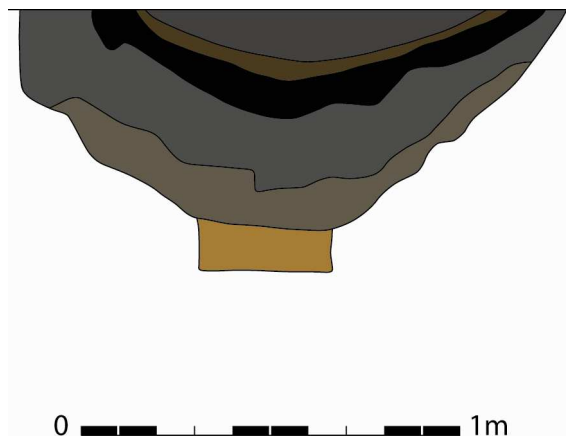

De gracht kende op het breedste punt een breedte van 146cm (net voorbij de bocht) en op het smalste punt een breedte van 18cm (aan het uiteinde). In profiel liep de gracht tot 68cm diep ter hoogte van de bocht, en tot slechts 8cm diep, ter hoogte van het uiteinde. Het profiel werd gekenmerkt door de gelaagdheid, met daarbij de aanwezige organische laag rond de afbuiging, en de afwezigheid daarvan op andere plaatsen. De gracht vertoonde een lichte bruine en/of grijze uitloping met daarboven een opeenvolging van licht tot donkergrijze lagen. De zwarte houtskoollaag is interessant omdat zij ook op de sites van Evergem/Koolstraat en Evergem/Kluizendok in grachten is verschenen. Mogelijk verwijst zij naar de herbebossing van het gebied vanaf de 2de eeuw, maar pollenonderzoek moet dit verder uitwijzen. (persoonlijke communicatie dr. DE CLERCQ W.)

Figuur 32: terreinfooto profiel KL van spoor 4

Figuur 33: tekening van profiel KL van spoor 4

In gracht 4 zijn een aantal vondsten naar boven gekomen. Het betreft een hoeveelheid aan keramiek, een fragment natuursteen, twee fragmenten basaltlava (maalsteen), één fragment conglomeraat (maalsteen) en vijftien fragmenten van imbrices en tegulae. De aangetroffen keramiek omvat 4 randen, 22 wanden en 2 fragmenten van oren, samen 163 g wegend. De twee oorfragmenten konden worden geïdentificeerd als kruikwaar uit Bavay en lowlandwaar (vroeg Waaslandse waar). De wanden en randen zijn niet nader te identificeren. Eén scherf bevat een aanzet tot een rand en heeft enkele schuine inkervingen. Op basis van dit aangetroffen materiaal en de ligging van de gracht ten opzichte van de bewoningssporen, werd gracht 4 in de Romeinse periode gedateerd, samenhangend met de bewoning op dit erf.

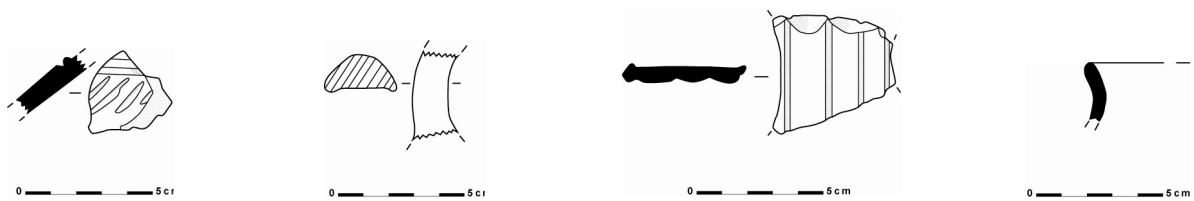
Figuur 34: foto van het aardewerk uit spoor 4

Figuur 35: foto van dakpanfragmenten uit spoor 4

Figuur 36: tekeningen van het aardewerk uit spoor 4

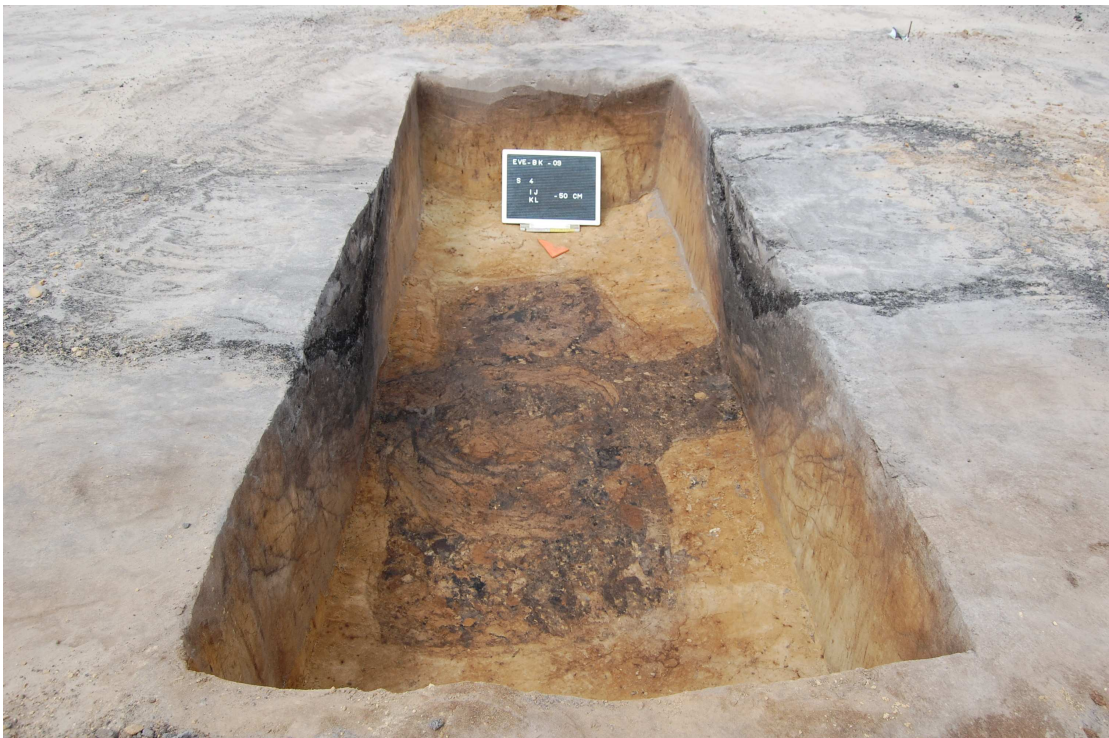

V.2.7. Spoor 112 en 88

In gracht 4 werden twee sporen aangetroffen waarvan de interpretatie enkel als hypothetisch kan worden omschreven. Ter hoogte van de afbuiging van gracht 4 werd tijdens het couperen een spoor ontdekt dat zich onder de gracht bevond.

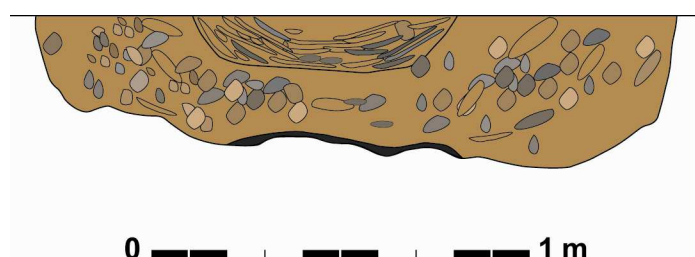
Spoor 112 bleek zich ca. 50cm onder het grondvlak te bevinden en had een rechthoekige vorm. Het mat 170cm op ca. 70cm en was niet breder dan de gracht waarin het zich bevond. Het bestond in het grondvlak uit een bruin pakket mul zand opgevuld met grijze, bruine en lichtbruine vlekken. Het spoor was duidelijk heterogeen gevlekt, hoewel het centraal eerder een cirkelvorm vertoonde.

Figuur 37: terreinfoto van spoor 112 in het grondvlak

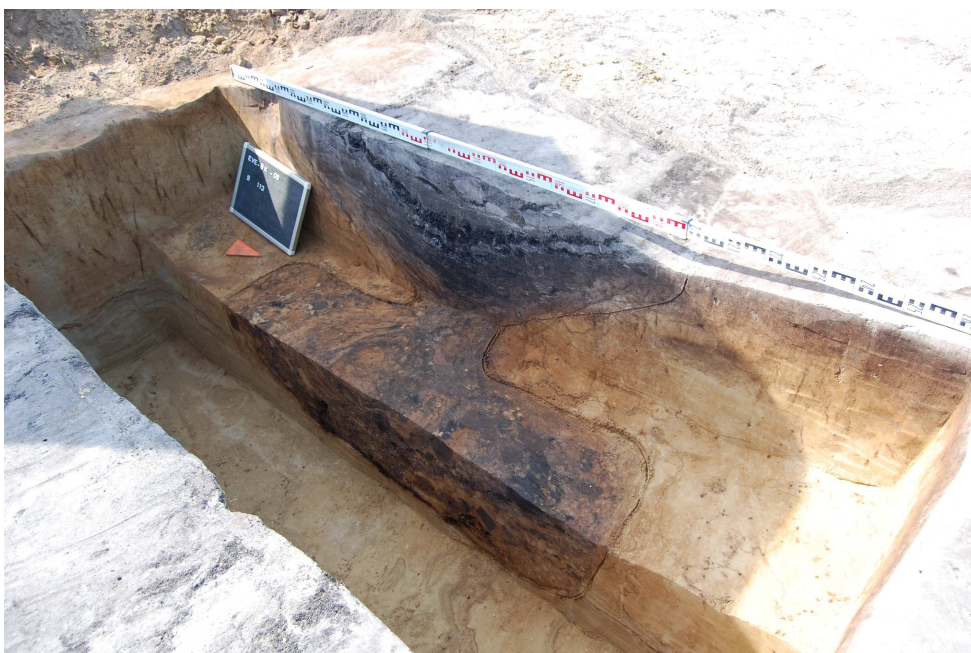

In profiel liep het spoor maximaal 40cm diep, waardoor het zich ca. 90cm onder de couperand bevond en de bodem zich daardoor ook onder de gracht bevond. Ook in profiel bleek het zand bijzonder mul te zijn, met onderaan een heel dun donkerbruin tot zwart laagje. Oorspronkelijk zal zich daarin hout of bot bevonden hebben, maar er restte enkel nog een schuimige organische restant vermengd met mul zand. Er werden geen vondsten in aangetroffen. Hoe dit spoor moet geïnterpreteerd worden, is niet duidelijk. Aangezien het zich in en onder gracht 4 bevond, hoort het bij de vroegste fasen van de occupatiefase van het vroeg-Romeinse erf. Door de locatie in de gracht, in de bocht, en door de aanwezigheid van het donkere laagje onderaan het spoor, kan het een aanwijzing tot een offer zijn. Bij het oprichten van een enclosure werden in grachten, meerbepaald in afbuigingen en bochten, offerpraktijken uitgevoerd. Het schuimig hout onderaan kan een restant van een offer zijn, bedekt met het mul zand waarmee de kuil werd gedicht. (persoonlijke communicatie dr. DE CLERCQ W.)

Figuur 38: coupetekening van spoor 112

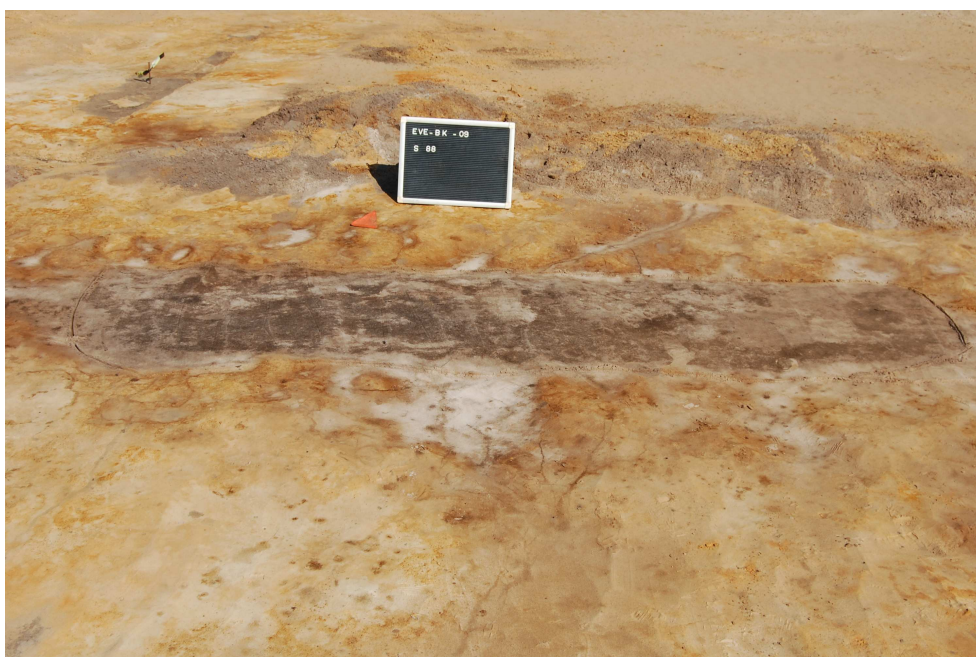

Figuur 39: terreinfoto van het gecoupeerde spoor 112 onder spoor 4

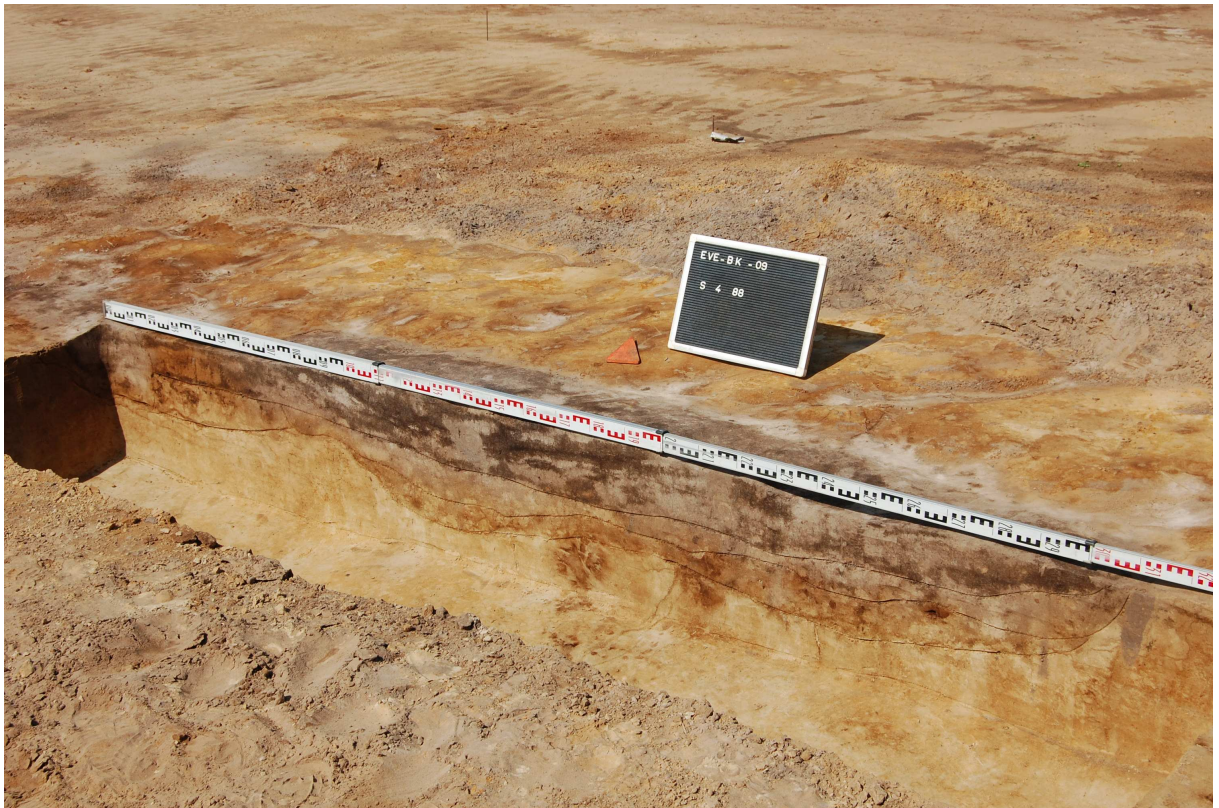
Verderop, meer in westelijke richting, werd gracht 4 onderbroken door een tweede spoor. Spoor 88 was 262cm lang en tekende zich in het grondvlak af als een langwerpige zandvlek met bruine tot grijze kleur. De gracht kende op die plaats nog slechts een breedte van 30cm en bevatte in profiel nog één laag met grijze tot lichtgrijze kleur. Spoor 88 was 75cm breed en trad daardoor buiten de grens van de gracht. Het spoor was in het grondvlak iets donkerder van kleur dan gracht 4 en duidelijk aflijnbaar.

Figuur 40: terreinfoto van spoor 88 in het grondvlak

In profiel was spoor 88 18cm diep en had het een duidelijke diepe uitloging. Het spoor liep niet dieper dan gracht 4 die op die plaats 22cm diep was. De kleuren van het grondvlak zetten zich in het profiel door: de laag had een bruine tot grijze kleur met lichtgrijze vlekken, wat overeen kwam met de zandige vulling van de gracht. Er werd geen materiaal gerecupereerd. Mogelijk is het een verbreding van de gracht, hoewel de duidelijke aflijning dit in twijfel kan trekken. Een andere mogelijke interpretatie is dat men een kleine verbreding heeft aangelegd als drinkpoel, maar dit blijft hypothetisch.

Figuur 41: terreinfooto van het gecoupeerde spoor 88

V.3. MIDDELEEUWEN, POST-MIDDELEEUWEN EN RECENTE PERIODE

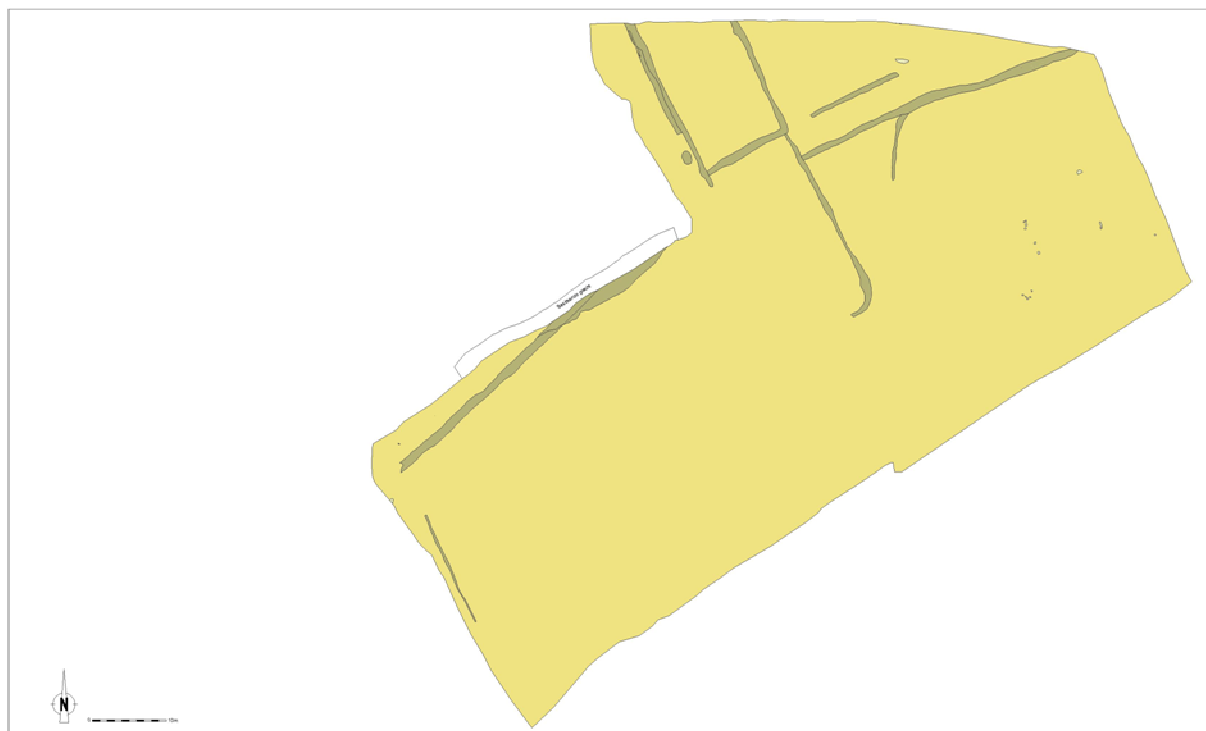
V.3.1. Inleiding

Na het determineren van de vroeg-Romeinse sporen en structuren, viel het op dat er weinig sporen dateren uit latere periodes. Enkel het grachtensysteem, verstoringen en enkele losse kuilen verspreid over het opgravingsvlak konden tot deze latere periodes gerekend worden.

V.3.2. Grachten

In het opgravingsvlak werden negen grachten en greppels aangetroffen die dateren uit een latere periode dan de Romeinse occupatie. In alle uitgezonderd spoor 27 en 70 werden vondsten gerecupereerd.

Figuur 42: grondplan van alle middeleeuwse, post-middeleeuwse, recentere grachten en ongedateerde sporen

Spoor 1A-1B kende een NW-ZO oriëntatie en situeerde zich in het noordelijk gedeelte van het opgravingsvlak, net tegen de grens met de grijze verstoringen die de onderliggende sporen vernietigden. In het grondvlak bleek het moeilijk de gracht af te lijnen wegens de verstoringen die tot tegen de gracht liepen en door de bruine kleur die in die zone dezelfde was als de moederbodem. Het spoor liep verder onder de noordelijke sleufrand en eindigde ter hoogte van de centrale hoek van het opgravingsvlak. Door het opduiken van een verstoorde recente zone ten westen van de gracht, bleek ook het eindpunt eerder moeilijk te bepalen. De gracht werd opgedeeld in spoor 1A, de linkerstrook met een lengte van 25m, en spoor 1B, de rechterstrook met een lengte van 17,5m. Samen vormden ze een breedte van ca. 1,50m. In profiel bleek 1B eerst te zijn aangelegd met een bruine gelaagdheid tot gevolg, waarna 1A als een eerder homogeen grijs pakket erop en ernaast werd aangelegd. De vorm en vulling kwamen overeen met die van de talrijke recente verstoringen die over het ganse vlak verspreid lagen. Er werd een hoeveelheid keramiek teruggevonden, evenals enkele bouwfragmenten, stukjes metaal en brokken steen. Het aardewerk bestaat uit drie wandscherven, negen randscherven en één oor (samen 89gr.) en valt te dateren in de post-middeleeuwse of recente periode. De overige bestaan uit twee nagels, negen bouwsteenfragmenten, één brok natuursteen en een stukje versteend hout (steenkool).

Spoor 3 vertrok vanuit de noordelijke sleufrand en kende een totale lengte van 29m. Vanuit de noordelijke sleufrand liep deze gracht in zuidoostelijke richting 16,50m verder tot waar het spoor een bocht van 90 graden maakte en in zuidwestelijke richting 12,50m verder liep. Het spoor werd beëindigd in spoor 1A, wat recenter bleek te zijn. De gracht was in het grondvlak 100 tot 150cm breed en kende een donkergrijze kleur. In profiel bleek de gracht donker tot lichtgrijze en bruine lagen te kennen. Er werden vier wandscherven met een gewicht van 16gr. teruggevonden, naast twee fragmenten van een metaalslak, twee fragmenten natuursteen, vijf fragmenten basaltlava (maalsteen) en één fragment conglomeraat (maalsteen). Het materiaal en de gracht zijn waarschijnlijk te dateren in de middeleeuwse of postmiddeleeuwse periode.

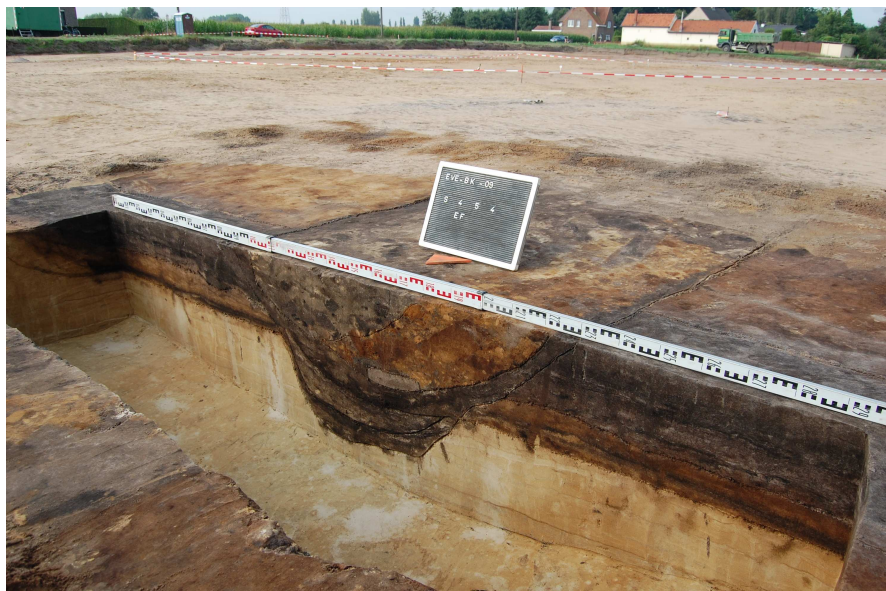
Figuur 43: terreinfoto van spoor 3

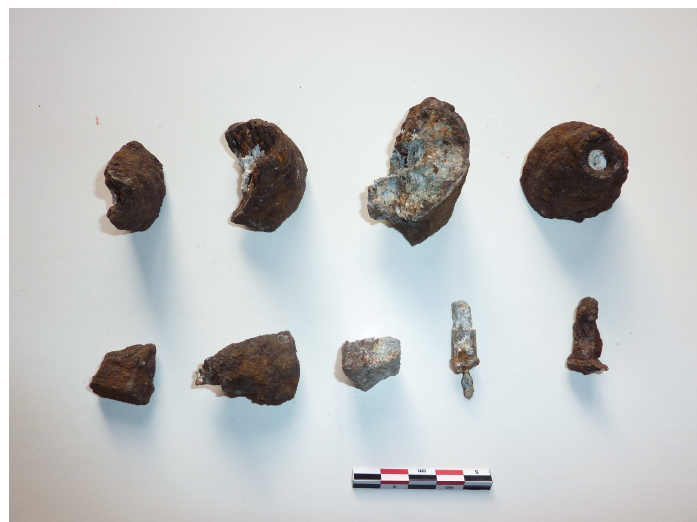

Spoor 5 was de gracht die van onder de noordoostelijke sleufhoek tevoorschijn kwam en over een afstand van 41,40m in zuidwestelijke richting liep, tot aan het recentere spoor 111. De gracht was ca. 1,38m breed en tekende zich in het grondvlak af als een donkergrijs spoor met donkerbruine vlekken. Ongeveer in het midden van de gracht doorsneed het de oudere gracht 4. In profiel was het spoor ca. 61cm diep. De gracht versmalde en werd ondieper naarmate het spoor 111 naderde. Op het uiteinde was het spoor slechts 16cm diep. Ook hier is materiaal gerecupereerd: twee randen, twee bodems, vijf wanden, één oorfragment (samen 203gr.), één stuk van een dakpan, zes bouwfragmenten en negen stukken munitie (obuskoppen). De gracht is op basis van deze vondsten waarschijnlijk te plaatsen in de (post)middeleeuwse periode. De obuskoppen zijn een verwijzing naar 20ste eeuwse oorlogsartillerie.

Figuur 44: terreinfooto van het gecoupeerde spoor 4 en 5

Figuur 45: foto van de obuskoppen

Spoor 22 was een kort en ondiep greppeltje dat zich een weg baande vanaf spoor 5 en vier meter verder eindigde ter hoogte van paalspoor 21. In het grondvlak bestond de gracht uit een donkergrijze kleur, vermengd met lichtgrijze en lichtbruine vlekken. De maximale diepte in profiel was 12 cm. Er is geen materiaal in aangetroffen.

Sporen 26 en 28 zijn twee recentere grachten gelegen langs de noordwestelijke sleufrand. Gracht 26 kenmerkte zich door een donkerbruin/grijs pakket met lichtbruine en grijze vlekjes in de dikke onderste laag en bioturbatie doorheen het volledige spoor. Het spoor was meer dan 2m breed, maar liep over in de sleufrand waardoor de exacte breedte niet kon getraceerd worden. De lengte in het opgravingsvlak bedroeg 20m. Gracht 26 oversneet gracht 28, die in NO-ZW richting liep over een afstand van 38,30m. Dit spoor was duidelijk donkerder van kleur, zowel in grondvlak als in profiel, en was op zijn breedst 1,5m. In profiel was de gracht 70cm diep en bestond het uit één zwart gebioturbeerd pakket. Ter hoogte van de recente silo (37) liep de gracht in het profiel recht omhoog, waardoor de gracht daar tot een einde kwam. In dit spoor zijn twee wandscherven naar boven gekomen (samen 8gr.), daterend uit de postmiddeleeuwse periode. Volgens mondelinge getuigenissen liep er ter hoogte van gracht 28 en 26 een heel drassige zone met NO-ZW oriëntatie. Deze kende een afbuiging ter hoogte van verstoring 2 in de richting van de noordelijke sleufrand. Mogelijk zijn grachten 28 en 26 en eventueel spoor 2 hier voorlopers van. De huidige bestaande gracht lopend langs de sleufrand, kan dan misschien bestempeld worden als de recentste opvolger hiervan.

Spoor 27 was een greppel die zich in NO-ZW richting uitstreckte over een lengte van 13,50m. Daarmee lag het spoor in exact dezelfde oriëntatie als spoor 5 en een deel van spoor 3 waarmee het op één lijn lag. Het had een afwisselende breedte, gaande van 50cm tot 78cm. In het grondvlak tekende het zich af als een donkergrijze greppel, vermengd met bruine en grijze vlekken. Het kende een geringe diepte van maximaal 10cm. Een datering ontbreekt wegens de afwezigheid van vondsten.

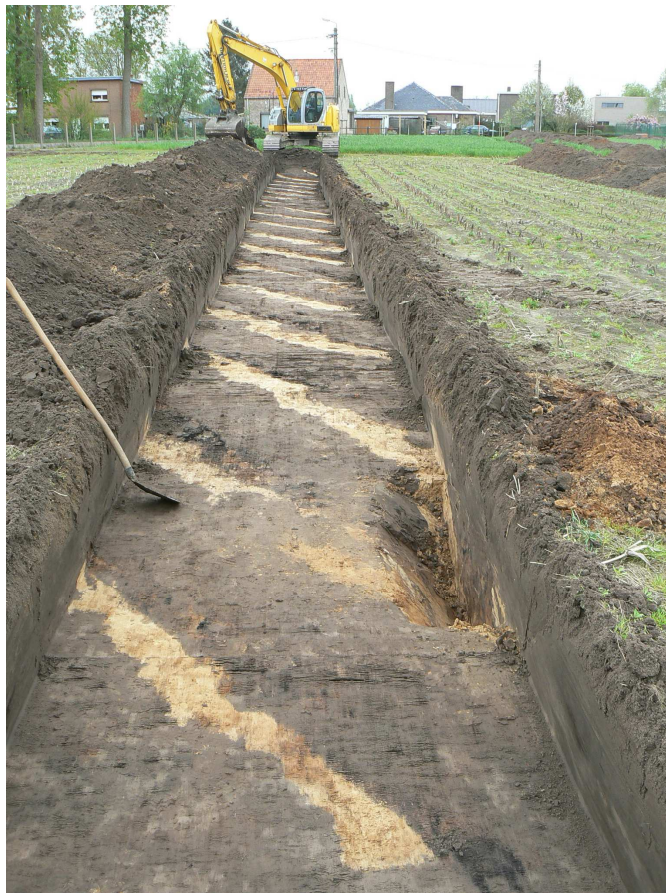
In de westelijke zone van het opgravingsvlak lag spoor 70: een recent en ondiep greppeltje met homogene lichtgrijze opvulling. Het spoor mat 17m op maximaal 36cm en ging 10cm diep.

Tenslotte is er spoor 111: een grachtje dat zich in dezelfde lijn als spoor 3 voortzette en de gebouwplattegrond doorsneed. Het kende dezelfde oriëntatie als spoor 4, evenals een bocht die voortliep in zuidwestelijke richting. De gracht had een lengte van 28,50m en een breedte van ca. 80cm. In profiel ging de grijze vermengde vulling tot 32cm diep. Hier uit is materiaal gerecupereerd: het betreft één oorfragment van een (water-)kruik en drie wandscherven, waaronder een gedraaide importscherf uit Noord-Frankrijk. Samen wegen ze 75gr. De vermoedelijk verspitte importscherf wordt geplaatst in de Romeinse tijd, het oorfragment in de 12de-13de eeuw en de wandscherven zijn (post-)middeleeuws. Greppel 111 oversneet spoor 5 maar werd op zijn beurt oversneden door spoor 3.

V.3.3. Verstoringen

Een probleem waarmee de archeologen te kampen hadden waren de zogenaamde grijze verstoringen die in lange parallelle rijen in het opgravingsvlak opdoken, allen in NW-ZO richting. Eventuele onderliggende archeologische sporen werden daardoor volledig vernietigd. De noordelijke en oostelijke zone bleef er redelijk goed van bespaard, maar verder ten westen van het opgravingsvlak bleken zij overal in de proefsleuven op te duiken zodat beslist werd zone II en III van het proefsleuvenonderzoek niet te onderzoeken. In zone I waren de belangrijkste archeologische sporen gevrijwaard van deze vernietiging.

Figuur 46: terreinfooto van de grijze verstoringen in een proefsleuf (VANHEE 2009)

De grijze vlekken waren vijf tot acht meter lang, ca. één meter breed en lagen zij aan zij in lange stroken. In profiel bleken zij een wisselende diepte te kennen, gaande van 10 tot 20cm en dieper. De verstoringen zijn van recentere datum en bevatten een grote hoeveelheid aan materiaal dat tijdens het schaven en couperen naar boven kwam. Het betreft één rand, twee bodems, zestien wanden (waaronder drie in steengoed), één oor, vijf pijpensteeltjes (192gr.) en brokken natuursteen. De vondsten zijn duidelijk te plaatsen in de postmiddeleeuwse (17de-18de eeuw) en recente periode.

Figuur 47: terreinfoto van de grijze verstoringen en spoor 5

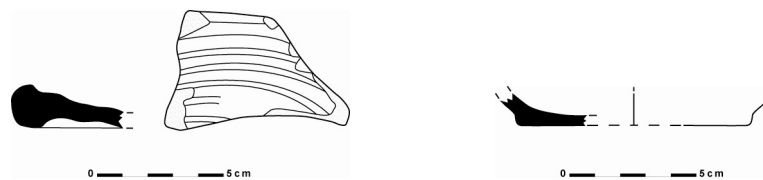
Figuur 48: foto en tekening van de vondsten uit de grijze verstoringen

Naast de grijze verstoringen zijn er op twee plaatsen op het terrein andere recente verstoringen aangetroffen. Spoor 2 bleek een lange strook te zijn die aan de noordelijke sleuftrand eveneens in NO-ZW richting georiënteerd lag, maar toch afweek van de grijze stroken. In profiel ging het spoor tot 113cm diep en bestond het uit een opeenhoping van pakketten vermengd zand en ijzer. Uit spoor 2 werd een stuk natuursteen en een brokje bouwfragment gerecupereerd.

Een derde verstoring die op het terrein zichtbaar was, was de zone gelegen tegen de centrale hoek van het opgravingsvlak (108). Uit het uiterst homogeen bruin/grijs pakket en het aangetroffen materiaal (recent glas, recent leder) werd afgeleid dat deze zone van heel erg recente datum dateert. Dit was te verwachten aangezien de vlek zich situeert tegen zone II en III, waarin recente verstoringen en een bestaande gracht overheersend waren.

Figuur 49: aardewerktekening van spoor 108

V.3.4. Kuilen

Op de site ligt een beperkt aantal kuilen waarvan is vastgesteld dat zij dateren uit de postmiddeleeuwse en recente periode. Uit spoor 29 werden twee wandscherven (3gr.) gerecupereerd. In spoor 102 werden vijf wandscherven, onder andere bestaande uit steengoed, een fragment natuursteen en een bouwsteenfragment aangetroffen. Spoor 37 was een recent aangelegde silo die zich situeerde tegen de westelijke sleuftrand van het zuidelijk gedeelte van de site.

V.4. ONGEDATEERDE EN NATUURLIJKE SPOREN

Willekeurig verspreid in het opgravingsvlak lagen enkele kuilen die geen dateerbaar materiaal bevatten en niet in verband lagen met reeds gedateerde sporen (103, 93, 109, 80, 71, 77, 45, 44, 50, 46, 94, 96, 48, 78, 60, 90, 30, 37, 29, 36, 102). Enkel de sporen gelegen ten oosten van de bocht in gracht 4 vormden mogelijk een korte palenrij met een nog te achterhalen functie (71, 77, 45, 44, 50, 46).

Het grootste aantal archeologische sporen en de belangrijkste structuren situeerden zich in het noordoostelijk gedeelte van het opgravingsvlak. Enkel spoor 41, twee recente grachten (26, 28), de recente silo (37) en de uitloop van de omheinende gracht (4), waren in het westelijk gedeelte terug te vinden.

Opmerkelijk was de aanwezigheid van veel windvallen ten westen van de huisplattegrond. Er werden er maar liefst 28 opgetekend. Het is dus duidelijk dat de bewoning plaatsvond op de meest bewerkbare zandbodem en niet op de westelijke gelegen bodem die een veel hogere ijzerconcentratie kende. Tot slot bevond er zich ten oosten van gracht 4 geen enkele windval, en uitgezonderd spoor 79 en gracht 5 geen enkel archeologisch spoor.

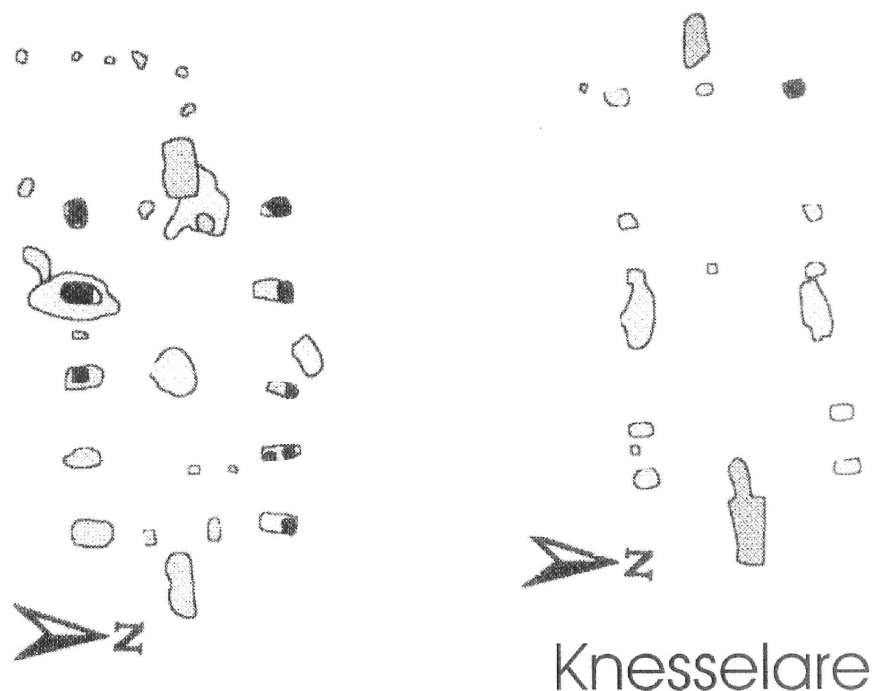
V.I. Sites met vergelijkbare bouwplattegrond

De bouwplattegrond gevonden op deze site kan geïdentificeerd worden als een huisplattegrond van het type IB, zoals besproken in de doctoraalscriptie van dr. Wim De Clercq (UGent). Slechts vijf andere sites met deze plattegrond zijn gekend: Knesselare Flabbaert, Beernem Sluis, Varsenare, Knesselare Kouter en Drongen. Deze worden in dit hoofdstuk onder de loep genomen.

In de omgeving van de Flabbaartbeek te Knesselare werd in 1992-'93 een Romeinse nederzetting met houten palissade onderzocht. Het betreft een woonhuis (type IB) van 9,20m op 6,40m met latere aanbouw van 5m lang op 4m breed, en een woonstalhuis van 10,80m op 6,90m. Beide hadden uitspringende nokpalen aan de korte zijden, welke als verlenging van het dak hebben gefungeerd. Deze hoofdgebouwen, vergezeld van een aantal spiekers, waren gelokaliseerd nabij een wegtracé (DE CLERCQ & THOEN 1998).

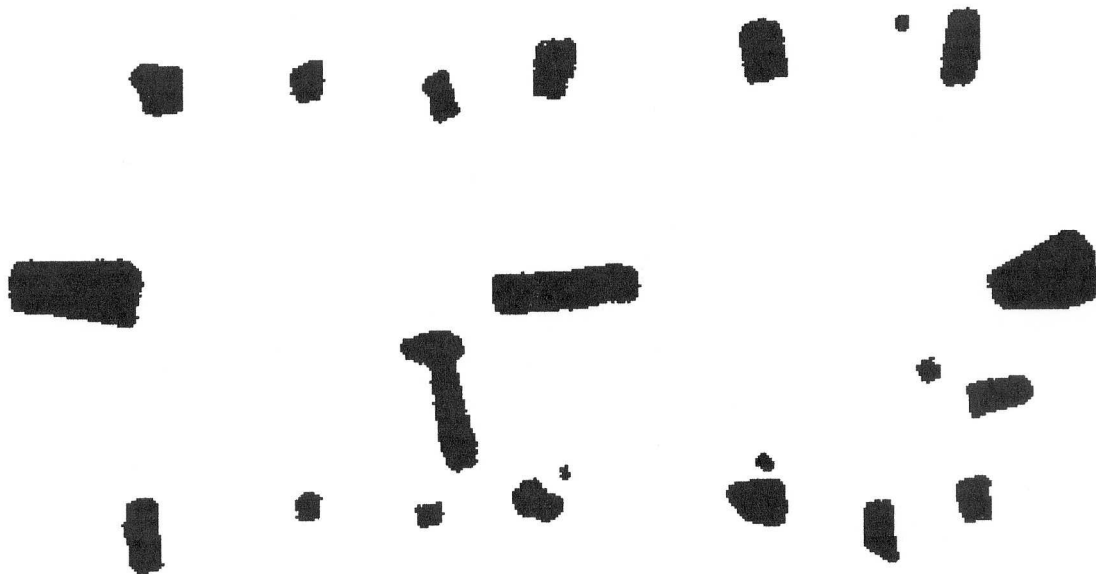
Over de datering van deze site heerste aanvankelijk onduidelijkheid. De opgravers dateerden hun erf in de volle en late 3de eeuw, maar ondertussen is gebleken dat het handgevormde aardewerk en de structuren tussen de Flavische tijd en de 3de eeuw n.Chr. dateren. Na onderzoeken van het vondstenmateriaal en het uitvoeren van C14-dateringen lijkt zelfs een toespitsing op de 2de en 3de eeuw mogelijk (DE CLERCQ, HOORNE & VANHEE 2008).

Figuur 50: tekening van de huisplattegronden type IB van Knesselare Flabbaert (DE CLERCQ 2000)

Een tweede site waar een gebouw van het type IB tevoorschijn is gekomen, is die van Beernem-Sluis. In 1995 werd er op een lokale zandrug ook een Romeinse nederzetting gevonden, bestaande uit vijf gebouwen met een rechthoekige of vierkante plattegrond en een NO-ZW oriëntatie. Vier van de vijf structuren hadden een dieper bewaarde nokpalenrij en wandpalen, hoewel de wandpalen niet altijd meer traceerbaar waren. Van de vijf structuren waren er twee grote woonstalhuizen met potstal, één gebouw van het type IB en een tweetal bijgebouwen. Op basis van de plattegronden kon afgeleid worden dat zij allen bedekt waren door een zadeldak. Circa 700m verwijderd van de huizen heeft men twee brandrestengraven ontdekt, die mogelijk een geheel vormden met de landelijke nederzetting en in dezelfde periode als de bewoningsfase in gebruik waren. De vondsten waarop men zich baseerde om de site te dateren, bestaan uit fijn gedraaide keramiek (terra nigra) en lokaal handgevormd aardewerk, tegulae, een weefgewicht en verschillende stukken maalsteen bestaande uit basaltlava uit het Eifelgebied. Op basis hiervan kan de nederzetting geplaatst worden op het einde van de 1ste eeuw – 1ste helft van de 2de eeuw (HOLLEVOET 2006).

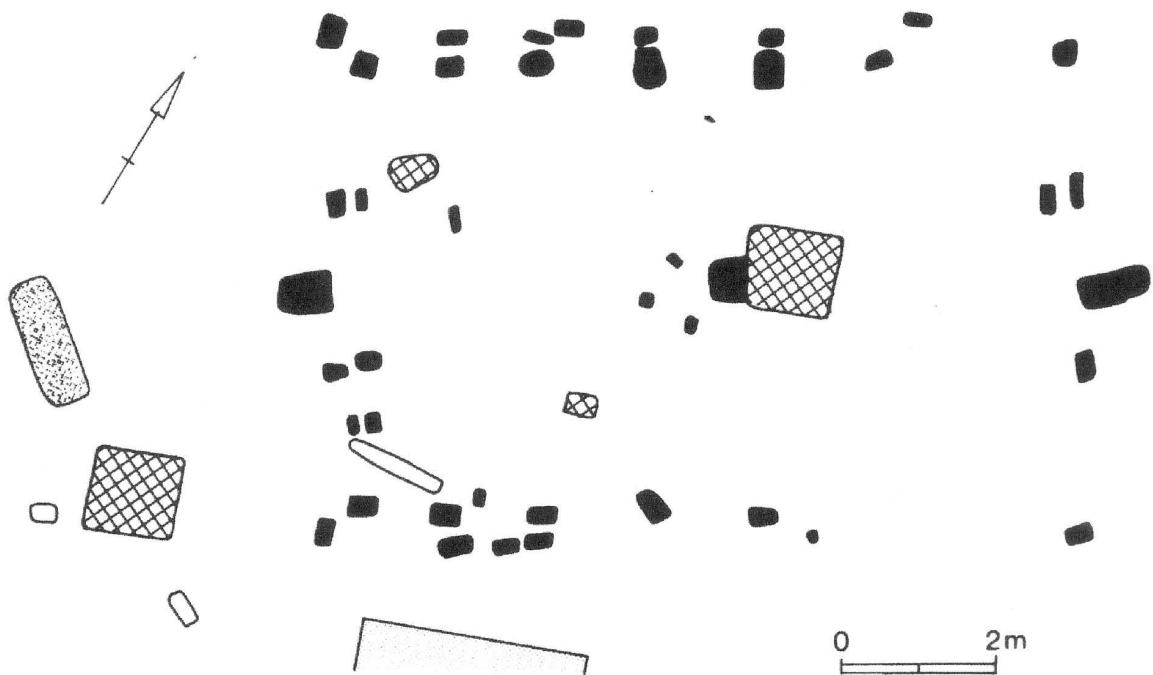
Figuur 51: huisplattegrond type IB van Beernem (HOLLEVOET 2006)

Een derde site is deze van Varsenare. Ook hier behoorde de gebouwplattegrond tot het type IB en waren er nog enkele grachten, een waterput en afvalkuil bij gelegen. De wandpalen waren duidelijk minder diep gefundeerd dan de nokpalen die mogelijk een zadeldak ondersteunden. Het huis was tweeschepig en rechthoekig en mat 10 op 6m. In de ondiepe zijwanden konden twee tegenover elkaar liggende ingangen opgemerkt worden. Op de site van Varsenare dook eveneens een grachtenstelsel op die de Romeinse structuren omheinde, maar het is niet bewezen dat deze uit dezelfde periode dateren als de occupatiefase. In de paalkuilen en de afvalkuil werden fragmenten verbrande keramiek ontdekt, bestaande uit grof handgevormd aardewerk in ijzertijdtechnieken en imitaties van fijn Romeins aardewerk. Een groot aantal daarvan waren misbaksels, wat eventueel kan wijzen op een afvaldepot van een pottenbakkersatelier. In de afvalkuil werden er ook driehoekige weefgewichten gevonden. In de waterput zijn eveneens scherven gerecupereerd, maar deze zijn vermoedelijk jonger dan de occupatiefase (HOLLEVOET 1997). Op basis van later uitgevoerd C14- en aardewerkonderzoek kon geconcludeerd worden de site te Varsenare dateert uit de 1ste helft van de 1ste eeuw (persoonlijke communicatie dr. DE CLERCQ W.).

Figuur 52: huisplattegrond type IB van Varsenare (HOLLEVOET 1997)

Ook op de site van Knesselare Kouter werd een vergelijkbare Romeinse nederzetting aangetroffen, bestaande uit vier hoofdgebouwen, twee bijgebouwen en een waterput. Net zoals de site Flabbaert was deze gesitueerd nabij een wegtracé en bevond er zich in de buurt van de huizen een eenvoudig palenrijtje waarvan de functie nog niet vaststaat. De oudste fase van de nederzetting gaat wellicht terug tot de 1ste eeuw n.Chr. en werd minstens éénmaal op dezelfde plaats herbouwd. Van de vier hoofdgebouwen zijn er slechts twee (A en B) goed bewaard maar ze kenden allen eenzelfde opbouw.

Gebouw A (type IB) was tweeschepig met afmetingen van 15,25m op 6m en kende een NNO-ZZW oriëntatie. Doordat de uitstaande nokpalen, de centrale nokpaal en de zijwanden volledig zijn bewaard, was het mogelijk de ingangen in die zijwanden te herkennen. In de paalkuilen is naast zandsteenbrokken en ijzerslakken, zowel gedraaide keramiek als lokaal handgevormde keramiek teruggevonden. Bij dit aardewerk hoort onder andere een kom met S-vormig profiel (vermoedelijk een opgaveoffer), een rand van een vermoedelijke kookpot, een wandscherf van een kom en een randfragment van een met vingertopindrukken versierde kookpot.

Gebouw B (type IB) was kleiner, met name 10m op 5m, maar bevatte eveneens twee zware uitstaande en een centrale nokpaal, met volledig bewaarde wandpalen. De oriëntatie was dezelfde als van gebouw A. Door de afwezigheid van vondsten kon het huis niet nader gedateerd worden dan de Romeinse periode.

Van gebouw C (type IB) waren slechts de nokpalen bewaard en drie wandpalen. Het huis was 16m lang en 6m breed en was samen met gebouw D NO-ZW gericht. De gerecupereerde vondsten, een ijzerslak en lokaal handgevormd aardewerk, lieten geen exacte datering toe.

Gebouw D was uitermate slecht bewaard: enkel twee nokpalen en twee mogelijke hoekpalen konden worden getraceerd. De geringe afmetingen, het huis mat 8m op 5m, en de resterende plattegrond verwijzen naar een éénschepige structuur, waarin 18 ijzerslakken en een aantal wandscherven van Romeinse oorsprong zijn teruggevonden.

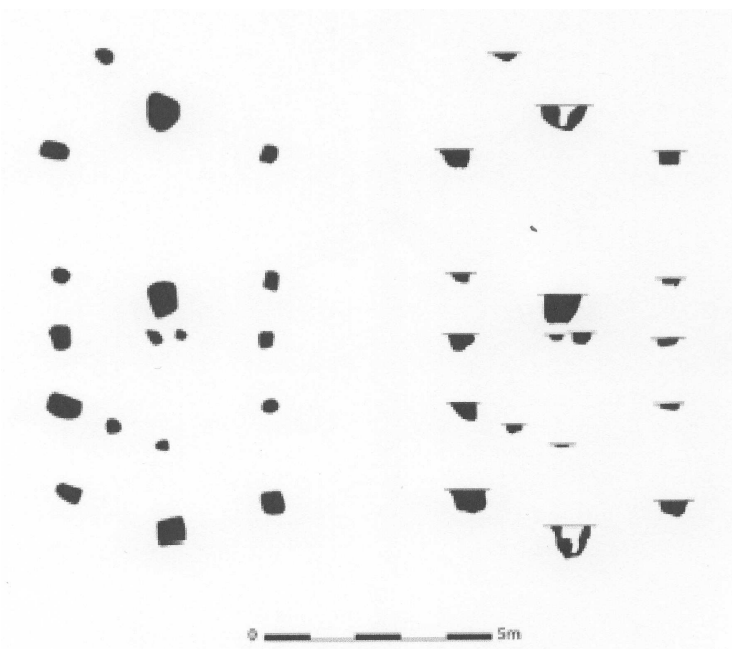
Bij de vier hoofdgebouwen trof men langs het wegtracé twee vierpalige spiekers aan met gelijke afmetingen (2,75m op 2,75m). Behalve een ijzerslak en een Romeinse wandscherf, werd er bij deze bijgebouwtjes geen materiaal gevonden.

Het is duidelijk dat de sites Knesselare Kouter en Knesselare Flabbaert, op circa 1km van elkaar gelegen, gelijkenissen vertonen. Mogelijk zijn de structuren gelijktijdig in gebruik geweest (DE CLERCQ, HOORNE & VANHEE 2008).

Figuur 53: huisplattegrond A type IB van Knesselare Kouter (DE CLERCQ, HOORNE & VANHEE 2008)

Figuur 54: huisplattegrond B type IB van Knesselare Kouter (DE CLERCQ, HOORNE & VANHEE 2008)

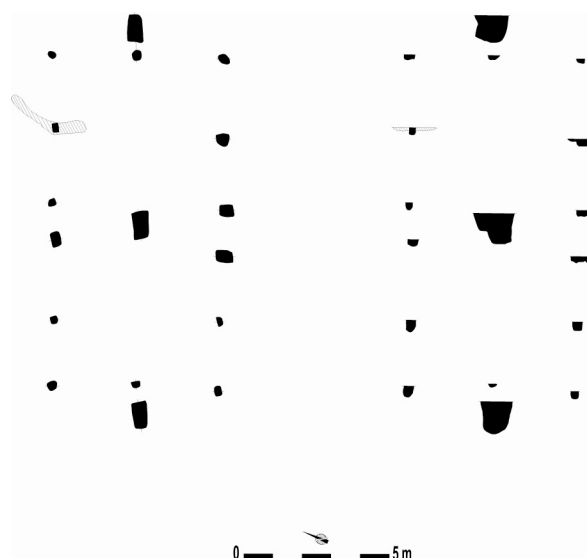

Een laatste site die plattegronden van het type IB vertoont, wordt nog steeds onderzocht. De archeologen van de Gentse dienst voor Stadsarcheologie onderzochten in 2009 een terrein in Drongen, gesitueerd op een droge kouterrug nabij de Leie. Er werden een zestal huisplattegronden en acht bijgebouwtjes aangetroffen, waarschijnlijk daterend uit de eerste eeuwen n.Chr. Langs de erven liep een 6m brede onverharde weg met bijhorende grachten. De huizen waren allen ZW-NO georiënteerd, 12m lang en circa 4,5m breed. De best bewaarde plattegronden, een drietal, vertoonden een rij van 3 of 4 nokstaanders met aan weerszijden op enige afstand een rij kleinere wandpalen. Daarnaast vond men nog een drietal rijen van nokstaanders, waarbij de wandpalen ontbraken. Waarschijnlijk waren deze te ondiep uitgegraven om bewaard te blijven. Op basis van het huistype wordt een datering rond de eerste eeuwen van onze jaartelling naar voor geschoven. Verder onderzoek op het gerecupereerde aardewerk en een C14-datering kunnen deze datering verder verfijnen. De bijgebouwtjes waren vier- tot zespalig (persoonlijke communicatie STOOPS G.).

Na dit vergelijkend onderzoek is het duidelijk dat de huisplattegrond van de site Belzeelse Kerkweg/Ralingen overeenstemt met deze gevonden in de besproken sites. Kenmerkend voor het type IB is de aanwezigheid van een rechthoekig woonhuis met een lengte van 10m tot 15m en een breedte van 5m tot 6m. Aan beide korte zijden springt er een zwaar gefundeerde nokpaal uit en centraal bevindt zich een derde zware nokpaal. Verder wordt deze tweeschepige plattegrond gekenmerkt door lichtere wandpalen. Vermoedelijk waren deze huizen toegankelijk via twee tegenover elkaar staande doorgangen, ongeveer halverwege de lange wanden.

Daarnaast vertoont de nederzetting een aantal kenmerken die typisch zijn voor deze Romeinse structuren, namelijk de aanwezigheid van een waterput, kuilen en brandrestengraven.

Figuur 55: huisplattegrond type IB van de site Belzeelse Kerkweg/Ralingen

Niettegenstaande de duidelijke plattegrond en het verschijnen van enkele fraaie voorbeelden, stellen er zich nog vele vragen rond dit type. Eén daarvan is een duidelijke datering. De opgesomde sites beschikken vaak over dateerbaar materiaal, maar dit laat alleen maar een ruime datering in de Romeinse periode toe. Het enige wat vrij exact kon gedateerd worden was één scherf uit het goed bewaarde gebouw van Varsenare. De gegevens laten een datering vermoeden rond het eind van de 1ste - begin van de 2de eeuw, maar dat zal de toekomst moeten uitwijzen.

Verder kan een evolutie opgemerkt worden waarbij de huisplattegronden een verandering ondergingen. Aanvankelijk vormden de nokpalen de zwaarste palenrij en waren de wandpalen eerder ondiep gefundeerd. Langzaamaan vertoonden de plattegronden een verwijderde centrale nokpaal en zwaardere wandpalen. Door de afwezigheid van de middelste nokpaal zijn de structuren éénschepig geworden, daar waar ze voordien tweeschepig waren, en is de functie van de nokpalen overgenomen door de stevigere zijwanden. Desondanks is verder grootschalig nederzettingsonderzoek nodig om dit te bevestigen.

Tenslotte is het belangrijk om erop te wijzen dat deze plattegronden vaak over het hoofd worden gezien of niet worden herkend, doordat de ondiep gefundeerde wandpalen vaak geen sporen meer nalaten. Soms is enkel nog de nokpalenrij te zien en vaak zijn de wanden niet volledig bewaard (persoonlijke communicatie dr. DE CLERCQ W.).

De site Belzeelse Kerkweg/Ralingen kan als zeer gaaf voorbeeld een belangrijke bijdrage leveren in het onderzoek naar dit gebouw- en nederzettingstype. Deze site kan samen met de nabijgelegen site te Drongen via aardewerkonderzoek en C14-dateringen meer duidelijkheid brengen.

VII. Synthese

Naar aanleiding van de geplande verkaveling op de site langs de Belzeelse Kerkweg en Ralingen werd het Ename Expertisecentrum voor Erfgoedontsluiting v.z.w. aangesproken om archeologisch onderzoek uit te voeren. Er werden twee projectarcheologen aangesteld om, in samenwerking met de Kale-Leie Archeologische Dienst die reeds het vooronderzoek had uitgevoerd, een vlakdekkend onderzoek aan te vangen over een oppervlakte van 0,8ha. Het veldwerk ging van start op 13 juli 2009 en werd beëindigd op 14 september 2009. De basisverwerking ving aansluitend aan en werd afgerond op 10 november 2009.

Zoals verwacht werden een aantal interessante archeologische structuren aangesneden. De belangrijkste sporen dateren uit de vroeg-Romeinse periode, de overige zijn te plaatsen in de postmiddeleeuwse en recente periode. Ze situeerden zich op de zandbodem in het oostelijk gedeelte van het terrein, terwijl de natuurlijke sporen zich vooral in het westelijk gedeelte situeerden, waar de bodem een hoge ijzerconcentratie kende.

De vroeg-Romeinse sporen omvatten een tweeschepige huisplattegrond met ondiepe zijwanden en een diepere nokpalenrij, gekend als het type IB. Opvallend zijn de uitstaande nokpalen aan de korte zijden, die als een ondersteuning voor een afdak kunnen gefungeerd hebben. Het gebouw was 14m lang en 6m breed en had twee tegenover elkaar liggende ingangen in de lange zijden. In één nokpaal zijn 40 Romeinse wandscherven en twee brokken natuursteen teruggevonden. Het gebouw werd vergezeld van een waterput die, 19 meter verder, bijna op één lijn ligt met de nokpalenrij. De put had een diameter van 2,36m en ging 1,36m diep. Er werden geen dateerbare vondsten in aangetroffen. De twee teruggevonden brandrestengraven liggen elk op exact 10m verwijderd van de noordelijke en zuidelijke lange zijwand van het huis. Het eerste graf gaat slechts 11cm diep, het tweede 27cm. Ondanks de geringe diepte is er in het eerste graf een dakpanfragment bewaard en in het tweede 3 grijze wandscherven. Twee andere sporen die een duidelijke ingreep van de mens op het landschap aanduiden, zijn de langwerpige kuilen ten zuidoosten en ten zuidwesten van de gebouwplattegrond. Het spoor ten zuidwesten van het erf was bijna 5m lang en tot 1,30m breed. Het bestond uit opeenvolgende humusrijke lagen en bevatte geen vondsten. Het spoor ten zuidoosten van het erf was ca. 10m lang en 1,46m breed. De vulling bestond uit opgeworpen brokken zand en bevatte 5 randen, 36 wanden, 1 afgebroken oor, dakpanfragmenten, een silex en natuur- en maalsteenbrokken. Zij kunnen aanvankelijk uitgegraven zijn als zandextractiekuilen en nadien gebruikt zijn als mest- of afvaldepots. Het erf werd gedeeltelijk omheind door een lange gracht waarin zich waarschijnlijk een offerspoor bevond, op circa 50cm onder het archeologisch niveau. Op basis van de vondsten, de locatie van de sporen ten opzichte van elkaar, de morfologie en vulling van de profielen, kan dit erf in de periode tussen 70 n.Chr. tot 150 n.Chr. geplaatst worden.

De postmiddeleeuwse en recentere sporen zijn voornamelijk grachten en kuilen. Hierbij moeten ook de grijze verstoringen worden vernoemd, die zich in lange stroken uitstrekken over het terrein en eventuele oudere sporen vernietigd hebben.

VIII. Conclusie

Het is duidelijk dat de gemeente Evergem en vooral Belzele een rijk archeologisch verleden bezit, wat door de opgraving langs de Belzeelse Kerkweg en Ralingen opnieuw is aangevuld. Niet enkel is het interessant om op deze manier een meer volledig beeld te schetsen van de Romeinse bewoningsfases op de Evergemse zandruggen, ook leverde het ons informatie over een type huisplattegrond die nog relatief ongekend is in onze streken. De structuur te Belzele kent een volledig bewaard grondplan, wat vrij uniek is voor dit type.

De (post-)middeleeuwse sporen en vondsten wijzen op de aanwezigheid van de mens, na het verdwijnen van het Romeinse erf. Wanneer de resultaten van dit project naast de resultaten van de nabije sites worden gelegd, blijkt heel duidelijk dat de terreinen rond Ralingen, de Belzeelse Kerkweg, de Koolstraat en Molenhoek, een aanhoudende occupatie hebben gekend.

Bibliografie

- AGENTSCHAP VOOR GEOGRAFISCHE INFORMATIE VLAANDEREN (AGIV), 2009. Bodemkaart, op <http://geovlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/bodemkaart>.
- BOURGEOIS J., PARMENTIER F., ROMMELAERE J. & VERMEULEN F., 1989. Noodopgravingen in de landelijke nederzettingen uit de late IJzertijd, de Gallo-Romeinse periode en de late middeleeuwen te Evergem/Spoorwegstraat. *VOBOV-info* 34-35: 28-41.
- BOURGEOIS J. & MEGANCK M., 1995. Opgravingsverslag van het noodonderzoek te Evergem-Ralingen. Onuitgegeven rapport. Gent.
- DE CLERCQ W. & THOEN H., 1998. Enkele aspecten van de Gallo-Romeinse samenleving in het Meetjesland. Status quaestionis en recent Romeins archeologisch onderzoek in het gebied ten NW van Gent. *Vriendenboek L. Stockman*. Aalter: 51-62.
- DE CLERCQ W., 2000. Een blik op een decennium archeologisch onderzoek op Gallo-Romeinse vindplaatsen in Oost-Vlaanderen. *VOBOV-Info* 52: 35-47.
- DE CLERCQ W., HOORNE J. & VANHEE D., 2008. Een inheems-Romeinse boerderij en versterking. Preventief archeologisch onderzoek te Knesselare-Kouter (2005-2006). Aalter. (= KLAD-Rapport 8)
- DE CLERCQ W., 2009. Lokale gemeenschappen in het Imperium Romanum. Transformaties in rurale bewoningsstructuur en materiële cultuur in de landschappen van het noordelijk deel van de civitas Menapiorum. (Provincie Gallia-Belgica, ca. 100 v. Chr. – 400 n. Chr.) (nog niet gepubliceerd)
- DE LOGI A. & SCHYNKEL E., 2008. Archeologisch onderzoek Evergem-Steenovenstraat. 7 april tot 22 augustus 2008. Aalter. (= KLAD-Rapport 7)
- DE LOGI A., DECONYNCK J., VANHOLME N. & RENIERE S., 2009. Archeologisch onderzoek Evergem-Koolstraat. 1 oktober 2008 tot 10 juni 2009. Aalter. (= KLAD-Rapport 15)
- DESEYN G., DESMET G., ROMMELAERE J. & VERLOT M., 1984. Sporen van een Gallo-Romeinse nederzetting te Evergem "Vierlinden" (Opgravingen 1982, 1983, 1984). *VOBOV-info* 15: 14-30.
- HOLLEVOET Y., 1997. d'Hooghe Noene van Midden-Bronstijd tot Volle Middeleeuwen. Archeologisch onderzoek in een verkaveling langs de Zandstraat te Varsenare. *Archeologie in Vlaanderen VI*: 161-189.
- HOLLEVOET Y., 2006. Romeinen onder de dienstweg. Nederzettingssporen en brandrestengraven te Beernem (W.-VI.). In: D'HAENINCK S. (ed.), *Gemeente Beernem. Open Monumentendag Vlaanderen 2006*. Beernem: 14-20.
- LALOO P., DE CLERCQ W., PERDAEN Y. & CROMBÉ P., 2008. Grootschalig nederzettingsonderzoek in een inheems-Romeins landschap. Resultaten 2006-2007 en een voorlopig bilan van het preventief archeologisch onderzoek 'Kluizendok' in de Gentse haven. *Romeinendag 2008*: 73-84.
- SCHYNKEL E. & URMEL L., 2009. Archeologisch onderzoek Evergem-Molenhoek. 1 oktober tot 23 december 2008. Aalter. (= KLAD-Rapport 11)
- VAN DE VIJVER M., KEPPENS K., SCHYNKEL E. & DALLE S., 2009. Archeologisch onderzoek Evergem-Ralingen/Schoonstraat. 23 februari tot 26 juni 2009. Aalter. (= KLAD-Rapport 14)
- VANHEE D., 2009. Rapport van het archeologisch vooronderzoek Belzeelse Kerkweg/Ralingen. 16 tot 17 april 2009. Aalter.
- VERLOT M., 1984. De Romeinse bewoning. *VOBOV-info* 15: 11-13.

